

Tartu Ülikool
Sotsiaal- ja haridusteaduskond
Haridusteaduste instituut
Hariduskorralduse õppekava

Laine Ülemaante

**7. – 9. KLASSI ÕPILASTE KOOLIVÄGIVALLA JA -KIUSAMISE
KIRJELDUS ÜHE EESTI MAAKONNA GÜMNAASIUMIDE NÄITEL**
Magistritöö

Juhendaja: Kristi Kõiv (PhD)

Läbiv pealkiri: Õpilaste koolivägivalla ja koolikiusamise kirjeldus

KAITSMISELE LUBATUD

Juhendaja: Kristi Kõiv (PhD)

.....

(allkiri ja kuupäev)

Kaitsmiskomisjoni esimees: Merle Taimalu (PhD)

.....

(allkiri ja kuupäev)

Tartu 2015

SISUKORD

SISUKORD	2
SISSEJUHATUS	3
1. KOOLIVÄGIVALLA JA -KIUSAMISE KÄSITLUSE LÄHTEKOHAD.....	6
1.1. Agressiooni mõiste	6
1.2. Vägivalla mõiste.....	7
1.2.1. Koolivägivalla kirjelduse alased uurimused.	8
1.3. Kiusamise mõiste	9
1.3.1. Koolikiusamise kirjelduse alased uurimused.	11
1.4. Soolised erinevused koolivägivalla- ja kiusamise kirjeldamisel.....	12
1.5. Uurimuse eesmärk ja uurimisküsimused.....	13
2. METOODIKA	14
2.1. Valim	14
2.2. Andmekogumismeetod.....	16
2.3. Protseduur.....	17
2.4. Andmeanalüüs	18
3. UURIMISTULEMUSED.....	22
3.1. Koolivägivald õpilaste kirjelduses	22
3.2. Koolikiusamine õpilaste kirjelduses.....	28
3.3. Soolised erinevused koolivägivalla ja -kiusamise kirjeldamisel.....	32
3.3.1 Koolivägivald poiste ja tüdrukute kirjelduses.	33
3.3.2. Koolikiusamine poiste ja tüdrukute kirjelduses.	35
4. ARUTELU	38
KOKKUVÕTE	45
SUMMARY.....	47
KASUTATUD KIRJANDUS	49
LISA 1. VABAKIRJELDUSTE TÄITMISE ÜLDTABELID.....	54
LISA 2. KODEERIMISJUHEND.....	55
LISA 3. KOOLIVÄGIVALLA JA –KIUSAMISE MAININGUD	63

SISSEJUHATUS

Koolikiusamine ja -vägivald on viimaste kümnendite jooksul esile kerkinud kui laia ulatusega ning tõsine probleemistik koolikeskkonnas (Kõiv, 2006; Menesini & Smith, 2002; Olweus, 2003; Smith, 2003; Strömpl, Selg, Soo, Šahverdov-Žarkovski, 2007; Sullivan, Cleary, Sullivan, 2004;).

Eakaaslaste kiusamine ja kannatuste kogemine on peamine stressiallikas koolis, mis mõjutab õpilaste psüühilist ja füüsilist tervist (Graham & Bellmore, 2007; Scharf & Rupprecht, 2009).

Käesoleva töö temaatika aktuaalsus seisneb jätkuvas koolikiusamise ja –vägivalla probleemistikus. Erinevad uurimused näitavad, et koolivägivalla ning –kiusamisega puutuvad kokku paljud õpilased, seda nii kiusaja või agressorina, ohvrina kui ka kõrvalseisjana (Ballantine & Spade, 2008; Hazler & Hoover, 1993; Hunter & Borg, 2006; Kõiv 1999; Kõiv, 2000; Kõiv, 2001; Leino 2004; Olweus, 2003; Sharp & Smith, 2004; Sullivan et al., 2004; Vaher, 2002).

Alaealiste vägivallakuritegude analüüsis (2008. aastal registreeritud vägivallakuriteod) tuuakse välja, et koolides ja teistes lasteasutustes (nt noortekeskused, lasteaiad) on vägivallajuhtumeid 35 % (Salla, 2010).

2009. aasta kodaniku-hariduse uuringu kohaselt on võrdluses teiste Euroopa riikidega Eesti õpilased kogenud kiusamist rohkem. Vaid neljas Euroopa riigis oli kiusamist kogenud õpilaste osatähtsus suurem kui Eestis (Salla, Surva, Ilves, Soo & Reinomägi, 2013).

Eesti Vabariigi valitsus kinnitas „Vägivalla vähendamise arengukava aastateks 2010-2014“ (2010), mis sisaldab eraldi punktidenä koolivägivalla ja –kiusamise meetmeid nende vähendamiseks koolides. Vägivalla ennetamise strateegias aastateks 2015-2020 (2015) on seatud eesmärgiks, et aastaks 2020 on Eestis vägivald vähenenud. Sealhulgas on mõeldud koolikiusamise ohvriks langenud õpilaste osakaalu vähenemist 22%-lt kuni 18 %-le.

Kõrge kiusamise näitaja ilmnes ka Eesti kooliõpilaste tervisekäitumise uuringus, mille põhjal oli uuringus osalenud Euroopa 29 riigi seast vaid Lätis, Leedus ja Rumeenias kõrgem kiusamise näitaja kui Eestis (Liiv, 2012).

Strömpl et al., (2007) toovad oma uurimuses tuues välja, et laste jaoks on kool kihistunud, hierarhiline süsteem, kus nii õpilane kui ka õpetaja kasutavad jõukohaseid võimalusi oma positsiooni saavutamiseks ning hoidmiseks.

Pole kahtlust, et vägivald koolis paneb muretsema ja paljud tajuvad, et see on aastate jooksul muutunud tõsisemaks (Smith, 2003). Ühiskonnas toimuv omakorda mõjutab koolis toimuvat (Fuchs, Lamnek & Luedtke, 1996).

Kõiv (2006) viitab tõdemusele, et nii vägivalda kui kiusamist puudutav terminoloogia sõltub kultuurikontekstist ning uuritavast piirkonnast. Antud mõistete puhul on kasutatav terminoloogia erinev. Samuti on see erinev teaduskeeles ning tavakasutuses.

Koolivägivald ja -kiusamine ei ole uus teemaring ei ühiskonnas ega koolis. Kuid oluline on nende sotsiaalsete fenomenide sisuline erinevus. Iga inimene võibki kirjeldada ja mõista kiusamist ja vägivalda koolis erinevalt. See, mis on ühe jaoks nali võib teise jaoks olla tõsine kiusamine või vägivald.

Uurimisprobleemina näeb töö autor, et kiusamisest ja vägivallast kooli kontekstis on läbi viidud erinevaid uuringuid (Kõiv, 2002, 2003; Naylor, Cowie, Cossin, de Bettencourt & Lemme, 2006; Swain, 1998). Õpilaste kirjeldust koolivägivalla ja -kiusamise kohta on uuritud nii maailmas (Menesini & Smith, 2002; Monks & Smith, 2006) kui ka Eestis (Strömpl et al., 2007), kuid neid uuringuid on läbi viidud vähemal määral. Seepärast soovib töö autor uurida õpilaste vägivalla ja kiusamise kirjeldust koolis ning nende kirjelduste soolisi erinevusi.

Käesolevas töös analüüsibki autor 7. – 9. klassi õpilaste kirjeldust vägivalla ja kiusamise kohta koolis.

Magistritöö eesmärgiks on välja selgitada koolivägivalla ja -kiusamise kirjeldus ning soolised erinevused koolivägivalla ja -kiusamise kirjeldamisel 7. – 9. klassi õpilaste vabakirjeldustes.

Antud töös on kolm peatükki. Esimeses peatükis defineeritakse koolivägivalla ja -kiusamisega seonduvaid mõisteid. Teises peatükis kirjeldatakse empiirilise uurimise metoodikat ja uurimuse protseduuri. Antakse ülevaade kontentanalüüsi meetodi rakendamisest antud uurimustöös ning tutvustatakse uuringus osalenud valimit. Kolmandas peatükis kirjeldatakse

uurimuse tulemusi: koolivägivalla ning -kiusamise kirjelduse tunnusjooni ning soolisi erinevusi koolikiusamise ja -vägivalla kirjeldamisel.

Magistritöö läbivateks märksõnadeks on vägivald koolis ning kiusamine koolis, lühendatult ka koolivägivald ja koolikiusamine.

1. KOOLIVÄGIVALLA JA -KIUSAMISE KÄSITLUSE LÄHTEKOHAD

Kiusamine ja vägivald kuuluvad antisotsiaalse käitumise kui üldmõiste alla (Frick et al., 1993). Agressiivne käitumine on kiusamist ja vägivalda koondav üldmõiste (Kõiv, 2001, 2002, 2003; Olweus, 1999).

Kiusamist eristavad agressiivsest käitumisest kui üldmõistest kiusamisele iseloomulikud kaks kriteeriumi: jõudude vaheline tasakaalutus ning korduvus (Olweus, 1999; Smith, Cowie, Olafsson & Liefhoghe, 2002).

Kiusamise ja vägivalla defineerimine on vajalik, et eristada omavahel kiusamine, agressiivne käitumine ja aktsepteeritud käitumine (Lee, 2006).

Järgnevates alapeatükkides on agressiooni, vägivalla ning kiusamise mõisted täpsemalt avatud.

1.1. Agressiooni mõiste

Smith et al. (2002) defineerivad agressiivset käitumist kui tahtlikku soovi kellelegi valu põhjustada. Samas selgitavad, et tahtmatu valu põhjustamine ei ole tõlgendatav kui agressiivne käitumine.

Dodge (1991, viidatud Kõiv, 2006 j, lk 17) jagab „agressiivse käitumise kaheks alaliigiks: (1) instrumentaalseks, mis on suunatud ohvrile eesmärgiga saavutada teatud soovitud tulemust, näiteks saada materiaalseid vahendeid, võimu, saavutada afektsionaalset seotust; ning (2) reaktiivseks, mis on suunatud ohvrile, sest tegemist on mingi negatiivse sündmusega, mis kutsub agressoris esile viha või frustratsiooni.“

Mitmed uurijad (Archer & Browne, 1989; Bachmann & Maruste, 2003; Kool, 2008) kinnitavad, et agressiivsusel on emotsionaalsed, motivatsioonilised ja käitumuslikud komponendid. Agressiooniga kaasnevad raevu- ning vihaemotsioonid ning soov või vajadus teist

inimest vigastada või alandada. Instrumentaalse agressiooni peamiseks tõukejõuks on materiaalse kasu saamine.

Kool (2008) leiab, et agressioon hõlmab valu põhjustamist, halvasti ütlemissi ohvrile. Erinevad teadlased väidavad (nt Barak 2003, viidatud Kool 2008 j), et see on liiga kitsas definitsioon ja eelistavad kasutada vägivalla mõistet laiemalt kui agressiooni mõistet. Nemed leiavad, et vägivalda on tavaliselt kasutatud institutsionaalselt või grupi kontekstis, aga agressioon on kitsendatud interpersonaalsesse konteksti.

Connor (2002) toob välja, et agressiooni käsitletakse erinevates teadusvaldkondades erinevalt. Agressioon on heterogeenne ja üldine kategooria, mille alla liigitub vägivald ning viimast on defineeritud kui füüsilise jõu kasutamist eesmärgiga kahjustada või haiget teha.

1.2. Vägivalla mõiste

Antud töös defineeritakse vägivalda kui füüsilise jõu ja võimu kasutamist eesmärgiga tekitada füüsilist kahju teisele indiviidile. Antud töö raames on vägivald kooli keskkonnas käsitletud koolivägivallana.

Terminit „vägivald“ on kasutatud agressiivse käitumise ehk agressiooni sünonüümina, kuid Olweus leiab, et see on ebaõige lähenemine. Vägivald peaks olema defineeritud kui agressiivne käitumine, mida iseloomustab füüsilise jõu või mõne eseme (ka relva) või võimu kasutamine teise inimese kahjustamiseks (Olweus, 1999).

Smith (2003) toob välja erinevaid vägivalla definitsioonid:

1. ettekavatsetud füüsilise ja psühholoogilise jõu või võimu kasutamine või sellega ähvardamine, mis põhjustab inimesele vigastusi, surma, psühholoogilist kahju;
2. mõned definitsioonid hõlmavad institutsionaalset vägivalda;
3. kui vägivald on tekitanud ebavõrdsust, mille puhul võib olla koolivägivald õigustatud kui survevahend või kättemaks.

Märgitud definitsioon on vägivalla käsitus institutsiooniliselt tasandilt ja selle alla kuuluvad ka laiemad liigid kui ainult füüsiline.

Koolivägivalda iseloomustab laiemas tähenduses:

1. füüsiline, psühholoogiline, seksuaalne teise kahjustamine;
2. ahistaja tegevuse aktiivsuse aste (aktiivne, passiivne);
3. suhte iseloom (osapoolte sõltuvusest täieliku sõltumatuseni);

4. keskkond, kus väärkohtlemine aset leiab (perefond, kool, tänav jne). (Kõiv 2000)

Koolivägivald võib toimuda ka erinevate rollistaatustega isikute vahel – kaaslase vaheline, õpilase ja õpetaja vaheline, õpetajate vaheline, samuti õpilase ja kooli juhtkonna vaheline või õpetaja ja kooli juhtkonna vaheline (Kõiv 2003).

Järgnevad definitsioonid vaatlevad vägivalla käsitlust indiviidi tasandilt, kui vägivalla kaudu kahjustatakse teist inimest – füüsiliselt, hingeliselt ja arenguliselt. Inimeste vaheline vägivald on seotud võimupositsiooni kuritarvitamisega (Teiverlaur & Niiberg 2003). Samuti kasutatakse vägivalda abinõuna isikliku positsiooni parandamisel ning tagamisel (Strömpl et al., 2007).

Bongers, Prior ja Walraven (2003, viidatud Kõiv, 2006 j) leiavad, et vägivald on tavamõistena kasutusel selle laias tähenduses. Lai nägemus agressiivsest käitumisest, verbaalsest või psühholoogilisest vägivallast kuni materiaalse ja füüsiliseni, lisaks kriminaalne käitumine: vandalism, varastamine, relvade kasutamine, rassism ja seksuaalkuriteod.

Vägivald on keeruline sotsiaalne fenomen. Eelnevast selgub, et koolivägivalla mõiste puhul puudub täiesti ühene arusaam. Sõltub sotsiaalsest grupist, ühiskonnast, väärtustest, mida peetakse kahjustamiseks ja mida mitte.

1.2.1. Koolivägivalla kirjelduse alased uurimused.

Uurimuse „Eesti teismeliste vägivallatõlgendused“ (Strömpl et al., 2007) põhjal võib öelda, et vägivald seostub Eesti noorte jaoks tugevalt kooliga.

Uurimused näitavad (Kõiv 2001, 2002), et õpilastele tähendab sõna “vägivald” mistahes agressiivset käitumist – teist isikut kahjustavat käitumist, see võib olla füüsiline või psühholoogiline.

Kirjeldades koolivägivalda, siis õpilaste jaoks jagunebki koolivägivald laias ulatuses füüsiliseks ja psühholoogiliseks (Kõiv, 2001). Sarnasele järeldusele jõudsid ka teised uurijad (Fuchs et al., 1996; Melzer & Schubarth, 2006) leides et, õpilased kirjeldasid sagedamini koolivägivalda läbi füüsilise vägivalla liikide, lisaks kirjeldasid verbaalse ja psühholoogilise vägivalla liike.

Melzer ja Schubarthi (2006) uurimuse tulemustel kirjeldasid 6.-10. klassi õpilased lisaks eelpool kirjeldatule veel asjade vastu suunatud vägivalla liike, seksuaalset ärakasutamist ja väljapressimist.

Tilk (2012) uuris oma magistritöö raames õpilaste kirjeldust „raskekujulisele koolivägivallale“, mille tulemustes kirjeldasid õpilased seda kokku 65 erineva kategooria abil, mainingute sageduselt olid suurimad kategooriad: „kehaline vägivald“, „kiusamine“ ja „norimine“. Kokkuvõttes kirjeldasid õpilased „raskekujulist koolivägivalda“ ikkagi eelkõige füüsiliste ja psühholoogiliste, verbaalsete vormidena.

Mõnevõrra teisiti kirjeldasid õpilased Strömpl et al. (2007) läbi viidud uurimistulemustes vägivalda. Nad kasutavad sõna „vägivald“ kahes tähenduses: ühel juhul võivad agressiivsed elemendid olla osa noortele endale aktsepteeritavast suhtlemise stiilist (nt kaklus enamvähem võrdsete osapoolte vahel), teisel juhul on vägivald selge väärkohtlemine (ohver on nõrgem ja ole võimeline end kaitsma).

Kõivu (2003) poolt läbi viidud uurimused näitavad, et õpilased kasutavad sõna „vägivald“ mitmesuguses tähenduses, mis kätkeb endasse kolm erinevat aspekti:

1. vägivallal on negatiivne väärtushinnanguline tähendus, mis viitab agressiooni emotsionaalsele aspektile;
2. õpilased rõhutavad vägivalla lahtimõtestamisel käitumise tahtlikku iseloomu, mis viitab agressiooni motivatsioonilisele komponendile;
3. vägivallal on õpilaste jaoks teisele inimesele füüsilise kahju tegemise tähendus, puudutades agressiooni käitumuslikku aspekti.

1.3. Kiusamise mõiste

Üks esimesi kiusamise mõiste välja toojaid oli Heinemann 1973. aastal (1973, viidatud Smith et al., 2002 j), kes kasutas terminit *mobbing*. Ta viitas sellega teguviisile, kus grupp tegi liiga üksikindiviidile ning kus akt toimus ootamatult ning rauges äkki. Samalaadset tegevust kirjeldas ingliskeelne sõna *mobbing*.

Olweus (1999; 2003) laiendas mõistet, lisades süstemaatilise üks-ühele agressiivse käitumise akti: akt pannakse toime tugevama poolt nõrgema suhtes (asümmeetrilised suhted), tegevus ohvri suhtes on tahtlik ning korduv.

Ka teised uurijad (Hazler & Hoover, 1993; Jokkinen 2008; Monks & Smith, 2006; Sharp & Smith 2004; Sullivan et al., 2004) defineerivad kiusamist kui agressiivse käitumise vormi, kus üks või terve grupp õpilasi ahistab ohvrit pika perioodi vältel. See on korduv, provotseerimata tegevus ning üldjuhul on ohver nõrgem või tunneb end nõrgemana ega hakka vastu.

Kui kiusamine leiab aset koolikeskkonnas, siis nimetatakse seda koolikiusamiseks.

Kiusamine koolis on agressiivne tegevus koolikeskkonnas, mille spetsiifilisteks tunnusteks on korduvus ja asümmeetrilised võimusuhted ja see võib olla nii psühholoogiline kui ka füüsiline. Kooli keskkonnas võib ebavõrdsus olla tingitud staatusest, jõuvahekordadest või vanusest (Kõiv 2003).

Kiusamisel on mitmeid erinevaid liike: füüsiline (löömine, tõukamine, asjade võtmine või lõhkumine), verbaalne (nt narrimine, laimamine, ähvardamine, alandav kõnepruuk) või kaudne (teise kohta alatute kuulujuttude rääkimine, ignoreerimine), mida kinnitavad erinevad uurijad (Kõiv, 2003, 2006; Sharp & Smith, 1994; Sullivan et al., 2004; Swain, 1998).

Sharp ja Smith (2004) leiavad, et kiusamine võib olla ka peidetud. Nad illustreerivad seda näitega, milles üks õpilane või rühm õpilasi on hakanud kiusama õpilast (või õpilaste rühma) ning kiusajatel piisab vaid ähvardavast pilgust, et kiusatava(te)s taas hirmu tekitada.

Sullivan et al. (2004) jaotab kiusamise samuti kolmeks liigiks: füüsiline kiusamine; mittefüüsiline kiusamine (nii verbaalne kui ka mitteverbaalne kiusamine, erinevad näoilmed, ignoreerimine) ja vara kahjustamine.

Uurijad (Olweus, 1999; Sharp & Smith, 2004) kirjeldavad otsest kiusamist kui narrimist, löömist ja kaudset kiusamist kui grupist isoleerimist.

Kiusamise liigid võivad esineda üksikuna eelnevalt loetletud liikidest või kombineerituna omavahel. (Kõiv, 2006; Strömpl et al., 2007; Sullivan et al., 2004)

Tuleks teha vahet, mis on ja mis ei ole kiusamine, sest esineb ka teistsugust käitumist, mida ekslikult peetakse kiusamiseks. Näiteks avalik tegevus, millega ei kaasne suhete ebavõrdsust (nt vaidlus, kaklus) või olukorda, kus osapooled on võrdsed (nt samaealised). (Lee, 2006; Smith et al., 2002; Sullivan et al., 2004)

Kiusamise aspektid, mis eristavad kiusamist ühekordselt tekkinud eakaaslaste vahelisest konfliktist on ettekavatsetus kahju tekitada ja tasakaalutus võimusuhetes (Graham & Bellmore, 2007).

Tänapäeval on üksmeel kiusamise defineerimisel saavutatud. Kiusamisel on kolm tunnusojoont (Kõiv, 2006; Monks & Smith, 2006; Olweus, 1999):

1. tahtlik agressiivne rünnak ohvri vastu, mis toimub pika perioodi vältel;
2. tahtlik rünnak ohvri vastu, mis teeb ohvrile kahju kas vaimselt või füüsiliselt;
3. tasakaalutus võimusuhetes ohvri ja kiusaja vahel.

1.3.1. Koolikiusamise kirjelduse alased uurimused.

Swain (1998) näitab läbiviidud uuringu põhjal, et nii õpilased kui õpetajad näevad kiusamise mõistet ebaselge ning raskelt defineeritavana. Lapsed annavad kiusamisele laiemat kirjeldust. Hüpoteetiliselt arvati, et laste laiemat kirjeldust võib seletada kõrgem kiusamise osakaal madalamas kooliastmes.

Menesini ja Smith (2002) uurisid kiusamise kirjeldust läbi õpetajate ja õpilaste vaatenurga vahelise võrdluse ning jõudsid järeldusele, et õpilaste ja õpetajate arusaamad kiusamisest erinevad üksteisest. Üksmeelsem oli ettekujutus füüsilisest kiusamisest. Kuid õpilased kasutasid õpetajatest rohkem verbaalset kiusamist ja sotsiaalset tõrjutust iseloomustavaid selgitusi. Võib vaid järeldada, et see on põhjustatud konkreetsest kontekstist ning õpetajad võivad olla mitte teadlikud konfliktidest ja negatiivsest käitumisest õpilaste seas.

Madsen (1996, viidatud Naylor et al., 2006 j), Guerin ja Hennessey (2002, viidatud Naylor et al., 2006 j) leiavad, et seos täiskasvanute ja laste vahelise kiusamise kirjelduse osas seisneb selles, et õpilased kirjeldavad kiusamist pigem läbi nähtavate, avalike vormide (otsene verbaalne kiusamine, või otsene füüsiline kiusamine). Üldisemalt räägivad õpilased kaudsest agressioonist, ettekavatsetusest ja korduvusest kiusamises.

Boulton, Trueman ja Flemington (2002) uurisid keskkooli õpilaste arusaamu ja hoiakuid seoses koolikiusamisega ning tendentse vanuselistest ning soolistest erinevustest kiusamises. Tulemuste põhjal üle 40% õpilastest osutasid sellele, et „teiste üle naermine“ oli kiusamine ning ainult üks viiest leidis, et „inimese tõrjumine“ on kiusamise vorm.

Kõiv (2002) uuris Lastekaitse Liidu programmi „Ei vägivallale“ raames suhtumist koolikiusamisse ning uurimuse raames paluti uuritavatel ka selgitada, mis on kiusamine. Nende uurimuste tulemusel kirjeldati kiusamist peamiselt kahe liigi kaudu: psühholoogiline ja füüsiline (kokku 74,22% ulatuses). Lisaks ilmnis võimusuhte asümmeetria (9,26%) ning kiusamise korduv iseloom (7,39%).

Naylor et al. (2006) uurimuste põhjal kitsendavad õpilased kiusamise kirjelduse otseseks kiusamiseks (nii verbaalne kui ka füüsiline kiusamine) ja toovad vähem välja sotsiaalse tõrjutuse, ebavõrdsuse suhetes ning ettekavatsetuse ohvrile haiget teha.

Smith ja teised (2002) toovad kiusamise kirjelduse alase uurimuse tulemusena välja kuus peamist liikide gruppi: kiusamine; verbaalne ja füüsiline kiusamine; ainult verbaalne kiusamine;

sotsiaalne tõrjutus, grupist välja arvamise; ainult füüsiline kiusamine ja ainult füüsiline agressioon.

1.4. Soolised erinevused koolivägivalla- ja kiusamise kirjeldamisel

Erinevate uurimuste põhjal kasutavad poisid pigem füüsilist agressiooni või kiusamist ning tüdrukud pigem verbaalset või psühholoogilist agressiooni või kiusamist (näit. Busching, 2015; Faris & Felmlee, 2014; Olweus, 2003; Strömpl et al., 2007; Sullivan et al., 2004).

Koolikiusamise ja vägivallakäitumise esinemissageduses on leitud soolised erinevused, seda võiks eeldada ka kirjeldamise puhul. Järgnevalt selgitatakse, kui sarnaselt või erinevalt poisid ja tüdrukud neid fenomene kirjeldavad.

Soolisi erinevusi koolivägivalla- ja kiusamise kirjeldamisel on uuritud erinevas vanuses laste seas. Monks ja Smith (2006) leidsid oma uurimuse põhjal (4-6aastaste laste seas), et kiusamise kirjeldamises puudub oluline sooline erinevus.

Smith ja Levan (1995, viidatud Monks & Smith, 2006 j) ei leidnud sugudevahelist olulist erinevust kiusamise tähenduses 6-7aastaste laste puhul. Guerin ja Hennessy (2002, viidatud Monks & Smith, 2006 j) ei leidnud soolist erinevust kiusamise tähendusel ka 10-13aastaste seas. Monks ja Smith (2006) ei tuvastanud olulisi erinevusi ka 8- ja 14aastaste poiste ja tüdrukute kiusamise kirjeldamisel.

Smith et al. (2002) toovad oma uurimustulemustes välja, et 8- ja 14aastastel lastel mõjutab kiusamise kirjeldamisel pigem vastaja vanus mitte vastaja sugu.

Popp (2002, viidatud Silkenbeumer & Perez, 2010 j) toob välja oma uuringus, et poisid kasutavad pigem füüsilist, tüdrukud aga verbaalset vägivalda, kuid vägivalla kirjeldamisel olulist erinevust ei ilmne. Tema uuring kinnitas sarnaselt Smith et al. (2002) uurimistulemustele, et pigem mõjutab vastajaid vägivalla kirjeldamisel vanus.

Strömpl et al. (2007, lk 36) uuringu tulemusel kirjeldasid poisid vägivalda olulise erinevusega võrreldes tüdrukutega (13-15aastaste seas). Nimelt „poisid rääkisid (ja poiste kohta räägiti) üldiselt füüsilisest, ja tüdrukud (ja tüdrukute kohta räägiti) üldiselt vaimsest vägivallast.“

Selg, Strömpl ja Shahverdov (2006) uuringu põhjal suhtusid poisid vägivalla liikidesse oluliselt sallivamalt kui tüdrukud.

Erinevused tuvastas ka Tilk (2012), kui uuris raskekujulise koolivägivalla kirjeldamisel tüdrukute ja poiste käsitlemise erinevusi. Olulised erinevused ilmnisid kahe faktori puhul:

kooliterror ja peksmine. Poisid hindasid mõlema faktori puhul koolivägivalda oluliselt raskekujulisemaks kui tüdrukud.

Antud uuringute põhjal on siiski valdav, et vägivalla ja kiusamise kirjeldamisel pole enamik antud autoritest tuvastanud olulisi erinevusi poiste ja tüdrukute kirjelduses (Guerin & Hennessy, 2002, viidatud Monks & Smith, 2006 j; Monks & Smith, 2006; Smith & Levan, 1995, viidatud Monks & Smith, 2006 j).

1.5. Uurimuse eesmärk ja uurimisküsimused

Koolivägivald ja –kiusamine on tõsine probleem. Sellest räägib asjaolu, et needki õpilased, kes pole ise otseselt kiusamisega seotud, teavad väga hästi nii kiusajaid kui kiusatavaid ja on teadlikud kiusamiseaktidest (Sharp & Smith, 2004). Tõendab seegi, et õpilased peavad koolivägivalda tõsisemaks probleemiks kui kasvanud õppekoormust ning omavahelisi suhteid (Kõiv, 2001).

Kuigi koolivägivalla ning -kiusamise teemalisi uurimusi on mitmeid (Boulton et al., 2002; Kõiv, 2002, 2003; Menesini & Smith, 2002; Monks & Smith, 2006; Naylor et al., 2006; Olweus, 2003; Smith et al., 2002; Strömpl et al., 2007; Sullivan et al., 2004; Swain, 1998), on tegu niivõrd tõsise teemaga, et sellega tegelemine on alati aktuaalne.

Aktuaalsust lisab seegi, et Eestis kannatab koolivägivalla või –kiusamise all iga viies õpilane (Paron, 2014).

Autori arvates on oluline selgitada välja õpilaste enda kirjeldus, mida nad näevad kiusamisena ja vägivallana koolis.

Magistritöö eesmärgiks on välja selgitada koolivägivalla ja -kiusamise kirjeldus ning soolised erinevused koolivägivalla ja -kiusamise kirjeldamisel 7. – 9. klassi õpilaste vabakirjeldustes.

Uurimisküsimused on:

- Kuidas kirjeldavad koolivägivalda 7.-9. klassi õpilased?
- Kuidas kirjeldavad koolikiusamist 7.-9. klassi õpilased?
- Missugused on soolised erinevused koolivägivalla ja –kiusamise kirjeldamisel 7.-9. klassi õpilastel?

2. METOODIKA

Antud peatükis kirjeldatakse käesoleva uurimuse valimit, andmekogumismeetodit, protseduuri ja andmetöötlusi.

Uurimisstrateegia on kvantitatiivne kirjeldav uurimus. Andmeanalüüsimetodiks on kvantitatiivne sisuanalüüs. Kvantitatiivse uurimusega saab kaasata palju uuritavaid ja on tulemus eeldab objektiivset reaalsust, suur valim ja anonüümne küsitlusleht soodustavad uurija erapooletust uuritavate suhtes. Kvantitatiivne uurimus tekitab arvulised mõõtmistulemused, millega esitab sotsiaalset keskkonda – antud töös sotsiaalseid fenomene (Luik, 2009). Käesolevas töös on uuritavateks sotsiaalseteks fenomenideks: koolivägivald ja koolikiusamine.

2.1. Valim

Uurimuse valimi moodustasid 12. klassiliste üldhariduskoolide 7.-9. klasside õpilased. Valik sõltus argumendist, et mitmed uurimused näitavad sagedasemat kiusamiskäitumist ja vägivalla kogemust 7. klassis, kuid 9. klassis on nähtav teatav langustendents (Eslea & Rees, 2001; Sharp & Smith, 2004; Sullivan et al., 2004; Markina & Šahverdov-Žarkovski, 2007).

On eeldatav, et kõnealusesse vanuseastmesse jõudes (7. – 9. klassi), peaks õpilastel olema antud sotsiaalsetest fenomenidest väljakujunenud arusaam.

Käesolevas uuringus kasutati mugavusvalimit. Uurimus viidi läbi viies üldhariduskoolis. Valimi moodustamise aluseks oli tingimus, et valimi kool on 12. klassiline üldhariduskool ning uuritavad on 7.-9. klassi õpilased. Valimisse oli planeeritud haarata maakonna 7 kooli. Uurija pöördus nende koolide direktorite poole telefoni ja e-posti teel – kirjeldas uuringut ning küsis nõusolekut koolis uuringu läbiviimiseks. Nõusolek uuringu läbiviimiseks saadi viiest koolist, kus uuring ka läbi viidi.

Kokku oli uuritavaid 384, neist poisse 199 (51,8 %) ning tüdrukuid 182 (47,4 %). Uuritava valimi üldandmed on tabelis 1.

Tabel 1. *Uuritava valimi üldandmed*

Klass	Poisid	Tüdrukud	Sugu on märkimata	Kokku	Poisid %	Tüdrukud %	Sugu on märkimata %
7	54	60	1	115	47 %	52,1 %	0,9 %
8	70	60	0	130	53,8 %	46,2 %	0
9	75	62	2	139	54 %	44,6 %	1,4 %
Kokku	199	182	3	384	51,8 %	47,4 %	0,8 %

Enim esindatud vanusegrupp on 14aastased, kokku 124 vastajat (59 tüdrukut ja 65 poissi), noorimateks vastajateks on 9-aastased ning vanimaks 18aastased. Uuritava valimi vanuseline jaotus on tabelis 2.

Tabel 2. *Uuritava valimi vanuseline jaotus*

Vanus	Poisid	Tüdrukud	Kokku
9.a.	0	1	1
10.a.	1	0	1
12.a.	0	1	1
13.a.	24	38	62
14.a.	65	59	124
15.a.	67	55	122
16.a.	37	27	64
17.a.	4	1	5
18.a.	1	0	1
Sugu ja vanus märkimata	0	0	3
Kokku	199	182	384

2.2. Andmekogumismeetod

Käesolevas töös on andmekogumismeetodiks vabavastustega ankeet, mis töötati välja käesoleva uurimuse jaoks. Vabakirjeldus valiti põhjendusel, et saada küsitletavatelt tekstilist materjali koolikiusamise ja –vägivalla kirjeldamise kohta. Erinevate uurijate käsitusel kaasneb tekstiga alati mingi taust (Salla 2002; Vadi 2002). Vadi kinnitab, et „tekst peegeldab kultuuris toimuvat, kuid loob ka oma maailma ja genereerib uusi suhteid ja identiteete.” (2002, lk. 158).

Võrreldes intervjuuga on vabakirjelduse ankeedile vastamine anonüümsem. Samuti võimaldas ankeet kaasata suurema hulga vastajaid.

Vabakirjelduse meetodi puhul esitatakse vastajale üks stiimulküsimus. Antud ankeedis oli stiimulküsimusteks: „Mis on Sinu arvates kiusamine koolis?” ja „Mis on Sinu arvates vägivald koolis?”. Õpilastel paluti mõlemat nähtust kirjeldada kuni 10 lausega.

Erinevate uurijate vahel on olnud ka diskussioon – kas koolikiusamise teemalist uuringut läbi viies tuleks selgitada uuritavatele kiusamise mõistet või jätta vastajale võimalus määratleda see mõiste oma kogemuse põhjal (Bond, et al., 2007). Kuna võimalikud vastused olid teadmata, on vabakirjelduste kasutamine põhjendatud. Avatud lõpuga küsimused võimaldavad uuritaval vastata küsimusele nii pikalt ja põhjalikult, kui ta vajalikuks peab. Seetõttu oli see sobiv vägivalla ja kiusamise kui mitmekülgsete teemade uurimisel.

Lisaks eelpool toodule on vabakirjelduste eeliseks vastaja vabadus kirjeldada küsitud nähtusi oma sõnadega. (Cohen, Manion & Morrison, 2007)

Kogutud andmete valiidsuse tagamiseks viis uurija läbi pilootküsitluse ühes valimisse valitud koolis. Uurimus viidi läbi 22. jaanuaril 2009.a. Esimeses uuringus osales 103 uuritavat (44 tüdrukut, 59 poissi). Valiidsuse hindamiseks toimus uuritavate tekstide andmemassiivi mitmekordne lugemine autori poolt. Mitmekordse lugemise järel joonistusi välja kategooriad, mille abil oli võimalik analüüsida koolivägivalla ja –kiusamise kirjeldust. Teise eksperdina kinnitas töö juhendaja antud kategooriate olemasolu. Analüüsi käigus selgus, et ankeet toimis soovitud eesmärgil. Pilootküsitluses osalenud uuritavad jäid põhivalimisse.

Kogutud andmete valiidsuse tagamiseks oli vabakirjelduste teemakohasus, mis lähtus antud uurimuse teemast. Kuid tuleb arvestada, et antud valimi põhjal saab järeldusi teha vaid 7. – 9. klasside õpilaste koolivägivalla ja –kiusamise kirjelduste kohta.

Käesoleva uurimuse reliaabluse tagamiseks on kogu küsitlustest saadud tekstimassiiv kodeeritud ning originaalküsitluslehed säilitatud. Reliaabluse tagamiseks on kogu tekstimassiivile

teostatud korduvad teksti sisuanalüüsid. Korduvate lugemiste käigus oli vajadus mainingute, kategooriate sõnastusi muuta, samuti lisati või koondati alakategooriaid.

2.3. Protseduur

Uurimuse läbiviimiseks helistas antud töö autor ühe maakonna kõigi 12. klassiliste üldhariduskoolide direktoritele ja õppealajuhatajatele, sooviga leida neist koolidest küsitlusele vastajad. Telefoni teel kirjeldas uurija uurimuse eesmärki, kogutava andmestiku kasutamist. Küsitud koolidest 5 nõustus ning 2 kooli vastas eitavalt uurimuses osalemisele. Seejärel lepidi valimikoolidega kokku sobiv küsitluse läbiviimise aeg.

Uurimus viidi läbi jaanuaris – veebruaris 2009. aastal. Küsitluse viis läbi töö autor, kolme kooli puhul viibisid aineõpetajad küsitluse läbiviimise juures.

Üldjuhul oli ankeet uuritavatele arusaadav, mõnel juhul andis autor selgitusi lisaks. Vajalik oli selgitada, et kirjutada on lubatud kõike, mis seostub kiusamise ning vägivallaga koolis. Et mitte mõjutada õpilaste vastuseid, vältis autor näidete toomist.

Osa uuritavatest arvas, et nad ei oska midagi sellel teemal kirjutada. Väidetavalt ei ole nad kunagi vägivallaga ega kiusamisega koolis kokku puutunud. Autor selgitas, et antud küsitlusele vastamise eelduseks ei olegi, et uuritavad peaksid kiusamise ja vägivalla all kannatanud olema. Uuritavad võivad kirjeldada, mida nad peavad kiusamiseks ja vägivallaks koolis.

Kirjutamiseks oli vastajatel lubatud kuni üks õppetund (45 minutit). Küsitluse täitmiseks kulus keskmiselt 25 – 30 minutit.

Eetika järgimine

Uuringus osalemine oli õpilaste jaoks vabatahtlik. Uuringusse kaasatud õpilaste vanematelt küsiti nõusolek lapse uuringus osalemiseks. Nii uuritavatel kui ka uuritavate vanematel oli võimalik uuringus osalemisest keelduda. Valdav osa vastajad oli nõus osalema, neli ei osalenud.

Uurimuse läbiviimisel selgitas uurija uurimuse eesmärki. Andmete kogumisel kinnitas küsitletavatele, et ankeedid on anonüümsed ning uuritavatele oli tagatud konfidentsiaalsus (see oli märgitud ka ankeedi päises). Uuritavad küsisid, kas neid ankeete näevad nende õpetajad. Uurija kinnitas, et ankeedid on kättesaadavad ainult uurijale.

Küsitluse läbiviimisel jagas ankeedid uurija ise õpilastele ning küsitluse lõppedes toodi need vahetult anketeerimise lõppedes uurija kätte.

2.4. Andmeanalüüs

Koolivägivalla ja koolikiusamise kirjelduste süvaanalüüsiks ning andmeanalüüsimeetodiks on kvantitatiivne sisuanalüüs ehk kontentanalüüs. Kontentanalüüsi sisu on andmete kodeerimine, kategoriseerimine ning järelduste tegemine – teksti analüüsi tulemusel valmivad teoreetilised joonised (Cohen et al., 2007).

Kvantitatiivne sisuanalüüs seisneb antud töös saadud kategooriate esinemissageduste kokku koondamisel, mis läbi ilmnevad teatud tendentsid. Samuti näitab kategooria esinemissagedus selle osakaalu fenomeni kirjeldamisel (Hirsijärvi & Huttunen, 2005).

Kontentanalüüsi üldpõhimõtted tekstide töötluses on antud uurimuses järgmised:

- 1) ettevalmistus – uurimiseesmärkide püstitamine, analüüsitava materjali valimine, kodeerimisjuhendi koostamine ehk analüüsiühikute ja analüüsikategooriate määratlemine ning proovikodeerimine;
- 2) tegelik sisuanalüüs, see tähendab teksti kodeerimine käsitsi või arvutiga;
- 3) andmete kokkuvõtmine ja interpreteerimine (Kalmus, 2015).

Kontentanalüüsi ettevalmistuse protsessis teostas autor eelanalüüsi. Selle käigus teostati õpilaste vabakirjelduste esmane läbivaatus, et kogutud materjal puhastada ja struktureerida. Ankeedid nummerdati ning iga vastaja sai sellega oma soo tähise (P-poiss või T-tüdruk) ja koodi (näiteks vastajast poiss: P 181). Eelanalüüsi käigus sisestas autor andmemassiivid arvutisse. Iga kirjutatud lause juurde lisati ankeedi kood ning lause järjekorra number (nt P 181.5 – nr 5 tähistab ankeedis järjekorras 5.ndat kirjutatud lauset).

Ankeetidel oli nõutavaks lausete arvuks mõlemale küsimusele kümme. Vabakirjelduste täitmise üldtabelites on kirjeldatud lausete hulk klassides, andmestiku kogumassiivis (vt Lisa 1).

Järgmiseks sammuks analüüsis on kogutud tekstilise materjali kategoriseerimine ehk teksti liigendamine rühmadesse. Kategooriate süsteemi konkreetseks rakendamiseks tuleb teha analüüsi ühikute valik. Käesolevas uurimustöös on analüüsiühikuks maining, mis on teksti väikseim osis ehk kontekstiline ühik, mis kajastab teemat. Maining võib koosneda ühest, mitmest sõnast, sõnade ühendist (Kalmus, 2015). Lauses võib olla rohkem kui üks maining.

Esimese lugemise käigus loodi iga mainingu kohta kategooria (nt mainingud: löömine, tagumine, virutamine – kategoriseeriti erinevate kategooriatena). Korduval lugemisel täiendati kategooriate valikut ning koondati samatähenduslikke või sama tasandi kategooriaid. Eelneva näite põhjal koondati need mainingud ühe kategooria – „löömine“ alla.

Korduval lugemisel leiti, et antud alakategooria liigitub teise taseme kategooria alla: „füüsilise agressiooni liigid“ ning viimasel lugemisel koondati see omakorda „agressiooni liikide“ kategooria alla.

Samal viisil toimus kogu andmemassiivi kategoriseerimine: algselt erinevate mainingutena ning hiljem koondades samatähenduslikud, samaliigilised mainingud ühe kategooria alla. Kategooriad moodustataksegi sarnase kirjeldusega mainingute koondamisel (Laherand, 2008). Loodavate kategooriate arv ei olnud ette määratud, uurija luges andmemassiivi seni kuni uusi kategooriaid ei lisandunud.

Kui kirjutatud lauses oli enam kui üks maining, siis märgiti need eraldi vastavate kategooriate alla. Näiteks lausest: „Kui sind lüüakse, pannakse jalg taha, lükatakse.“ (T 166.1.) kategoriseeriti kolm mainingut – löömine; jala taha panemine; lükkamine.

Tekstilise materjali kategoriseerimise juures kehtib printsiip: sisu struktureerimisel tuleb kategooriad valida nii, et väljatöötatud kategooriate süsteemis mitteinterpreteeritavate mainingute hulk oleks minimaalne. Kuna kategooriad peavad olema üksteist välistavad (Kalmus, 2015), siis on antud töös iga maining kirjas ainult ühes kategoorias. Mainingud, mis ei seostunud teemaga koondati koolivägivalla ja -kiusamise andmemassiividest kategooriasse „Muu“.

Pilootküsitluse põhjal teostatud proovikodeerimise tulemusel valmis kvantitatiivse sisuanalüüsi teostamiseks kodeerimisjuhend. Kodeerimisjuhendis on kirjeldatud kategooriaid, alakategooriaid, nende deskriptsioonid ning maininguid. Tulemuste ilmetamiseks on välja toodud uuritavate tsitaate, mis iseloomustavad kategooriaid. Tsitaatide esitamisel on uuritavad koodiga varustatud, sellega on tagatud vastajate anonüümsus.

Kuna uuritavatelt lisandus teistest koolidest veel erinevaid maininguid, siis kodeerimisjuhendit ning kategooriate süsteemi täiendati, kuni valmis lõplik kodeerimisjuhend (vt Lisas 2).

Koolivägivalla kirjelduse kategooriad moodustasid 3198 mainingust ning koolikiusamise kirjelduse kategooriad moodustasid 3501 mainingust. Tulemuste osas on koolikiusamist ja –vägivalda kirjeldavatel joonistel ja tabelites mainingute osakaal esitatud protsentide kujul. Mainingute jaotumine on ära toodud tabelites 38. ja 39. Lisas 3.

Lähtuvalt uurimisküsimustest ning uuritavate vastusest koondas autor järgmised koolivägivalla kategooriad:

- 1) agressiooni liigid;

- 2) agressiooni iseloomustavad jooned: korduvus ja võimusuhtes asümmeetria;
- 3) negatiivne hoiak;
- 4) agressiooni toimumise füüsiline keskkond;
- 5) agressorit ja ohvrit iseloomustavad tunnused;
- 6) antisotsiaalne käitumine;
- 7) muu.

Nende kategooriate all eristus veel 10 alakategooriat.

Koolikiusamise kirjelduse kategooriaid on 6:

- 1) kiusamise liigid;
- 2) kiusamist iseloomustavad tunnused: korduvus ja võimusuhtes asümmeetria,
- 3) negatiivne hoiak,
- 4) kiusamise toimumise füüsiline keskkond,
- 5) kiusajat ja ohvrit iseloomustavad tunnused,
- 6) muu.

Koolikiusamise kategooriate all eristus 9 alakategooriat.

Maininguid ja kategooriaid koondades oli näha tendentse, et ka teistes uurimustes on välja tulnud need kirjeldused koolivägivalla ja –kiusamise uurimisel. Näiteks koolivägivalla kirjeldamisel füüsilise agressiooni liigid: teise inimese kahjustamine, löömine, peksmine jne (Fuchs et al., 1996; Kõiv 2002, 2003).

Kontentanalüüsis kategooriaid luues, on uurija subjektiivsus nende loomisel vältimatu, kuid see ei tohiks siiski oluliselt moonutada uuritava nähtuse tulemusi. Objektiivsus on võimalik saavutada, kui uurija ei lase end segada oma sümpaatiatest ja antipaatiatest või eelteadmistest antud nähtuses ja uurimuses. Objektiivsust aitab saavutada, kui kontentanalüüsi teostab vabakirjeldustega saadud tekstimassiivile lisaks uurijale teine kodeerija. Antud töö raames on lisaks uurijale teostanud kontentanalüüsi töö juhendaja.

Töö autor valis uurimuse andmeanalüüsi meetodiks kvantitatiivse kontentanalüüsi, sest seda on hea rakendada suurele tekstimassiivile. Kategooriate statistilise analüüsi läbiviimisel võrreldakse kategooriate protsentuaalset esinemissagedust. Suurema esinemissagedusega kategoorial on olulisem kaal koolivägivalla ja -kiusamise üldpildis. Soolisi erinevusi hinnatakse χ^2 hii ruut testiga. Andmete töötlemiseks ja tabelite, jooniste koostamiseks kasutati programmi

MS Excel ja MS Word. Andmed tabelites on esitatud protsentides. Andmete kokkuvõtmine ja interpreteerimine on ära toodud töö kolmandas peatükis.

Milline eelnevalt toodud kategooriatest on domineerivam, millise iseloomu koolivägivalla ja koolikiusamise nähtuse „käsitusväljas“ nad loovad, selgub tulemuste kirjeldamises peatükis 3.

3. UURIMISTULEMUSED

Antud peatükis tuleb vaatluse alla kvantitatiivse kontentanalüüsiga selgunud koolivägivalla ja –kiusamise kirjeldus 7. – 9. klasside õpilaste tekstide põhjal.

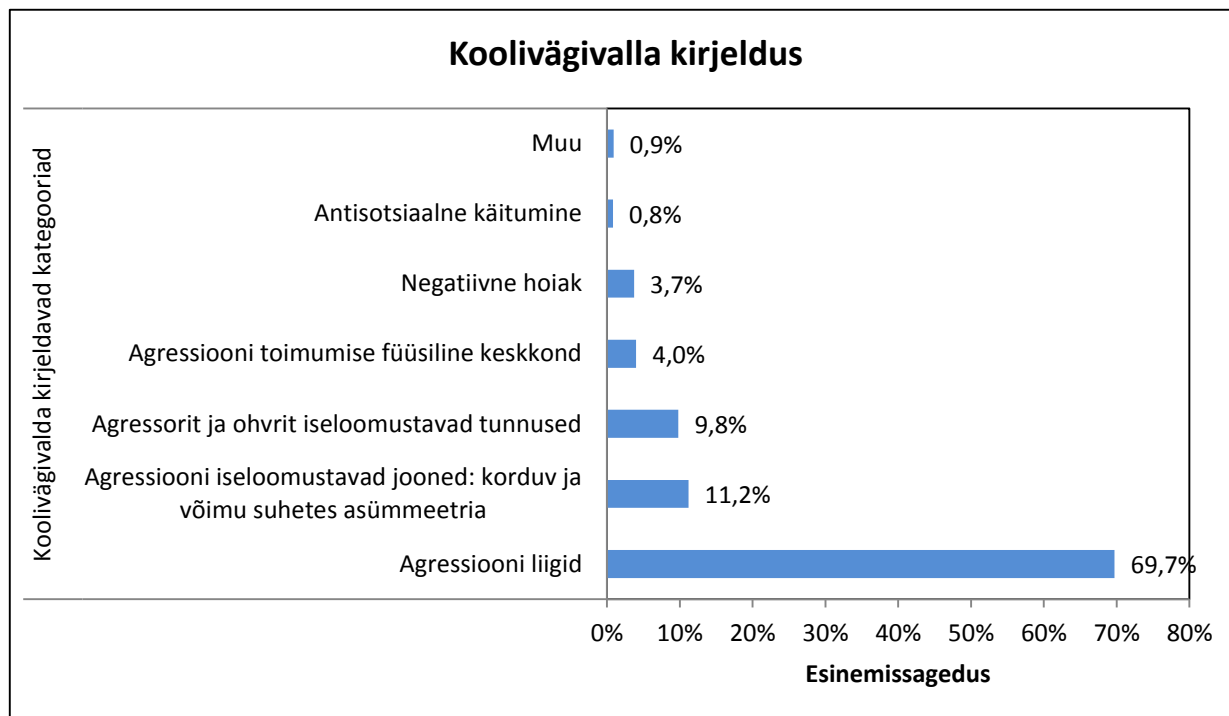
3.1. Koolivägivald õpilaste kirjelduses

Moodustunud kategooriaid iseloomustab esindatud mainingute esinemissagedus. Mida suurem on ühe või teise mainingu esinemissagedus, seda suurema mõjuga on see tunnus koolivägivalla kirjeldamisel. Tulemuste osas kajastatud protsendiline jaotus on arvutatud koolivägivalla kirjelduste mainingute koguarvu põhjal. Vastavate alakategooriate protsentuaalne arvestus on leitud vastava alakategooria mainingute hulga põhjal (nt koolivägivalla kirjelduse agressiooni liikide kategooria mainingute arv on 2230, koolivägivalla kirjelduse maininguid on kokku 3198). Joonisele 1 on märgitud koolivägivalla kirjelduse kategooriate esinemissagedus protsentides viie kooli õpilaste küsitluste tulemuste põhjal.

Antud uurimuse tulemustel iseloomustasid koolivägivalla kirjeldust eelkõige agressiooni liikide kategooria. Õpilased seletasid koolivägivalda läbi füüsilise, verbaalse agressiooni liikide (peksmine, löömine, norimine) ja asjade lõhkumise, loopimise läbi.

Kirjeldamisel toodi välja agressiooni korduvus ja võimu asümmeetria tunnused, milles õpilased iseloomustasid vägivalda kui igapäevast tugevama, targema poolt teostatavat tegevust.

Uuritavate jaoks oli tähtis agressiooni osaliste (agressor ja ohver) iseloomustamine. Vähemal määral on kirjeldustes kajastatud agressiooni toimumise füüsilist keskkonda, hoiakuid agressiooni suhtes ja antisotsiaalset käitumist. Kategooria „muu“ kajastab maininguid, mis ei seostunud küsitud teemaga.

Joonis 1. Õpilaste koolivägivalla kirjeldus

Koolivägivalla kirjelduses on suhteliselt suurima esinemissagedusega „Agressiooni liikide“ kategooria. See kategooria sisaldab füüsilise, verbaalse ja asjade äravõtmise ja lõhkumise alakategooriaid (vt Tabel 3.).

Tabel 3. Agressiooni kategooria „Agressiooni liigid“ alakategooriad.

Alakategooriad	Mainingute arv	Esinemissageduse protsent
Füüsiline agressioon	1502	67,7%
Verbaalne agressioon	453	20,4 %
Asjade lõhkumine ja loopimine	265	11,9%

Õpilased kirjeldasid füüsilist agressiooni 67,7% ulatuses (maininguid oli kokku 1502). Füüsilist agressiooni iseloomustab tabel 4.

Tabel 4. Alakategooria „Füüsiline agressioon“ alakategooriad.

Alakategooriad	Mainingute arv	Esinemissageduse protsent
Füüsilise agressiooni erinevad liigid	557	37,1%
Löömine	380	25,3%
Peksmine	297	19,8%
Lükkamine	124	8,3%
Füüsiline isolatsioon jõu kasutamise abil	73	4,9%
Kaklemine	71	4,7%

Õpilased kirjeldasid füüsilise agressiooni liike: löömist, peksmist ning lükkamist. Esindatud olid ekstreemse füüsilise agressiooni vormid, füüsiline isolatsioon jõu kasutamisega ning kaklemine. Erinevate füüsiliste agressiooni liikide suhteliselt vähesel sagedusel on loodud alakategooria „füüsilise agressiooni erinevad liigid“, mis sisaldab erinevaid füüsilise agressiooni liike, nt näpistamine, hammustamine, liiga tegemine, torkimine, lisaks kõik need laused, kus oli märgitud lihtsalt füüsiline vägivald. Füüsilise agressiooni kategooria moodustanud liigid on valitud kõikidest kvantitatiivsetest kategooriatest suurima esinemissageduse järgi .

„Verbaalne agressioon“ oli märgitud 20,4 % (maininguid 453) ulatuses agressiooni liikidest. Verbaalset agressiooni kirjeldab Tabel 5.

Tabel 5. Agressiooni alakategooria „Verbaalne agressioon“ alakategooriad.

Alakategooriad	Mainingute arv	Esinemissageduse protsent
Verbaalse agressiooni erinevad liigid	157	33,9%
Mitteverbaalne agressioon	107	23,1%
Sõnavahetus, halvasti ütlemine	78	16,9%
Norimine	62	13,4%
Mõnitamine	59	12,7%

Verbaalse agressiooni alakategooria sisaldas agressiooni liike: mõnitamine, norimine, sõnavahetus, halvasti ütlemine, kiusamine ja sõimamine. Suhteliselt suure esinemissagedusega on „verbaalse agressiooni erinevate liikide“ alakategooria, mis sisaldab verbaalse agressiooni maininguid, mis esinemissageduse vähesuse tõttu eraldi alakategooriat ei moodustanud.

Agressiooni alakategooria „Asjade äravõtmine ja lõhkumine“ oli kirjeldatud 11,9 % (maininguid 265) ulatuses. Antud kategooria tulemused on tabelis 6.

Tabel 6. Agressiooni alakategooria „Asjade äravõtmine ja lõhkumine“ alakategooriad.

Alakategooriad	Mainingute arv	Esinemissageduse protsent
Asjade loopimine	124	46,8%
Asjade äravõtmine	62	23,4%
Asjade lõhkumine	44	16,6%
Asjade väljapressimine	28	10,6%
Asjade varastamine	7	2,6%

Asjade äravõtmise ja lõhkumise alakategooria sisulise kirjelduse moodustasid: asjade loopimine, asjade äravõtmine, asjade rikkumine, asjade väljapressimine ning asjade varastamine. Selle alakategooria osakaal näitab, et õpilased seostavad asjade äravõtmist, rikkumist jne vägivallaga.

Kategooria „Agressorit ja ohvrit iseloomustavad tunnused”(maininguid 313) sisulise kirjelduse moodustasid alakategooriad: agressori iseloomustus (48,9%) ja ohvri iseloomustus (51,1%). Antud alakategooriaid ilmestavad tabelid 7. ja 8., kus on eraldi kirjeldatud agressori ja ohvri iseloomustust.

Tabel 7. Alakategooria „Agressori iseloomustus“ alakategooriad.

Alakategooriad	Mainingute arv	Esinemissageduse protsent
Poiss kui agressor	48	31,4%
Agressori kõrge enesehinnang	20	13,1%
Agressor on võrdne vastasega	43	28,1%
Agressori konfliktne käitumine	14	9,2%
Tüdruk kui agressor	11	7,2%
Tähelepanu vajadus grupis	10	6,5%
Agressori antidistsiplinaarne käitumine	7	4,6%

Tabel 8. Alakategooria „Agressori ohvri iseloomustus“ alakategooriad.

Alakategooriad	Mainingute arv	Esinemissageduse protsent
Ohvri erinevus teistest	66	41,3%
Mittetõhus reageerimine agressiooni korral	39	24,4%
Tüdruk kui ohver	29	18,1%
Poiss kui ohver	24	15%
Täiskasvanud kui ohver	2	1,3%

Koolivägivalla kirjeldamisel eristasid uuritavad poisse ja tüdrukuid, ohvrit ja agressorit. Ohvrit iseloomustas erinevus teistest (välimus, päritolu, majanduslik seis, akadeemiline võimekus), agressorit kõrge enesehinnang, kõrgendatud tähelepanuvajadus ning käitumisprobleemid.

Kategooria „Agressiooni iseloomustavad jooned: korduv ja võimu suhetes asümmeetria” (maininguid 310) sisulise kirjelduse moodustasid alakategooriad: võimu asümmeetria (9,7%) ja „korduv agressiivne käitumine“ (1,5%).

Võimu asümmeetria puhul kirjeldati agressori füüsilist võimu ja ülekaalu, kus agressor on ohvrist suurem, tugevam, vanem. Suhteliselt väiksema osakaaluga oli agressori arvuline ülekaal, mis iseloomustas olukorda, kus vägivallatsejaid on ohvri suhtes rohkem kui üks. Täpsemad andmed on tabelis 9.

Tabel 9. Kategooria „Agressiooni iseloomustavad jooned: korduv ja võimu suhetes asümmeetria“ alakategooriad.

Alakategooriad	Mainingute arv	Esinemissageduse protsent
agressori füüsiline võim ja ülekaal	176	51,3%
Agressori verbaalne võim ohvri üle	220	37,5%
agressori arvuline ülekaal	39	9,7%
korduv agressiivne käitumine	66	1,5%

Kategooria „negatiivne hoiak“ (maininguid 117) sisulise kirjelduse moodustasid kaks alakategooriat: negatiivne hoiak agressiooni suhtes ning negatiivne hoiak agressiooni ohvri suhtes. Antud uurimuse raames on selle kategooria osakaal suhteliselt väike (3,7%), kuid näitab siiski, et õpilased kirjeldasid vägivalda andes sellele negatiivse hinnangu. Antud kategooria esinemissagedused on alljärgnevas tabelis 10.

Tabel 10. *Kategooria „Negatiivne hoiak“ alakategooriad.*

Alakategooriad	Mainingute arv	Esinemissageduse protsent
negatiivne hoiak agressiooni suhtes	94	80,3%
negatiivne hoiak agressiooni ohvri suhtes	23	19,7%

Kategooria „Agressiooni toimumise füüsiline keskkond“ (maininguid 127) kirjelduses moodustasid põhiosa alakategooriad: kooli territoorium, klassiruum, söökla, tualett ning väljaspool kooli territooriumit, mille alla kuulub koolitee, bussijaam, bussis toimuv. Alakategooriad koos esinemissagedustega on tabelis 11.

Tabel 11. *Kategooria „Agressiooni toimumise füüsiline keskkond“ alakategooriad.*

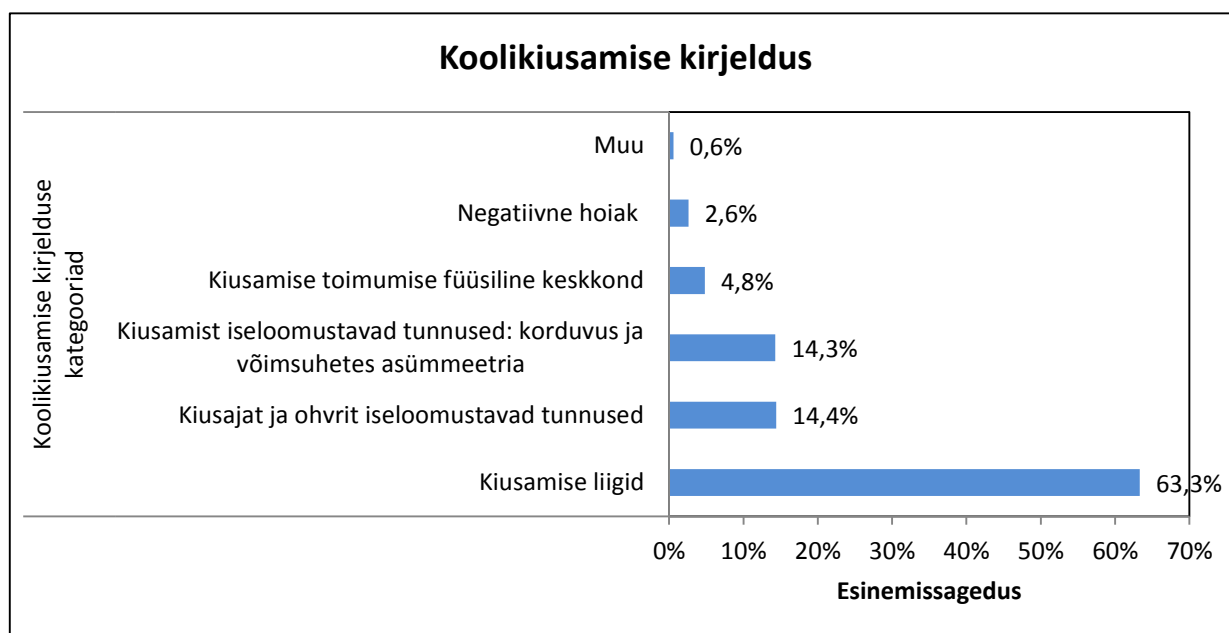
Alakategooriad	Mainingute arv	Esinemissageduse protsent
kooli territoorium	62	48,8%
klassiruum	42	33,1%
söökla	11	8,7%
tualett	6	4,7%
väljaspool kooli territooriumit	6	4,7%

Koolivägivalda kirjeldavate kategooriate hulka kuulusid veel „antisotsiaalne käitumine“ (maininguid 24) ning „muu“ (maininguid 28), kuid nende esinemissagedus oli sedavõrd suhteliselt vähene, et alakategooriaid välja ei joonistunud.

3.2. Koolikiusamine õpilaste kirjelduses

Koolikiusamise vabakirjelduste tekstide kontentanalüüsi tulemusel loodi koolikiusamise kategooriad.

Koolikiusamise kirjelduse moodustasid kategooriad: „Kiusamise liigid“, „Kiusajat ja ohvrit iseloomustavad tunnused“, „Kiusamist iseloomustavad tunnused: korduvus ja võimuhetes asümmeetria“, „Kiusamise toimumise füüsiline keskkond ja „Negatiivne hoiak“ ning „Muu“ – valik on tehtud arvestades suhteliselt suurimat esinemissagedust. Siinkohal kirjeldatud kategooriad on joonisel 2.

Joonis 2. Õpilaste koolikiusamise kirjeldus

Koolikiusamise kirjelduse mainingute koguarv oli 3501. Koolikiusamise kirjelduses on suhteliselt suurima esinemissagedusega „Kiusamise liikide“ kategooria. See kategooria sisaldab füüsilise, verbaalse ja asjade loopimise ja lõhkumise alakategooriaid (vt Tabel 12.).

Tabel 12. Kiusamise kategooria „Kiusamise liigid“ alakategooriad.

Alakategooriad	Mainingute arv	Esinemissageduse protsent
Verbaalne kiusamine	1042	47,0%
Asjade äravõtmine ja lõhkumine	657	29,7%
Füüsiline kiusamine	516	23,3%

Kiusamise liikide kategoorias (maininguid kokku 2215) on enim märgitud verbaalne kiusamine 47% ulatuses. Antud alakategooria on kirjeldatud tabelis 13. Selle moodustasid: norimine, kiusamine, mõnitamine, sõnavahetus, halvasti ütlemine, solvamine ja sõimamine. Suhteliselt suurima esinemissagedusega oli verbaalse kiusamise kirjeldus: „verbaalse kiusamise erinevad liigid“. Siinkohal on kokku loendatud verbaalse kiusamise erinevad liigid, mis esinemissageduse vähesuse tõttu eraldi alakategooriat ei moodustanud.

Tabel 13. Alakategooria „Verbaalne kiusamine“ alakategooriad.

Alakategooriad	Mainingute arv	Esinemissageduse protsent
norimine	287	28%
kiusamine	155	15%
mõnitamine	147	14%
sõnavahetus, halvasti ütlemine	127	12%
solvamine	51	5%
verbaalse kiusamise erinevad liigid	275	26%

Kiusamise liigina kerkis esile alakategooria „Asjade äravõtmine ja lõhkumine“ 29,7 % ulatuses. Alakategooria sisuline kirjeldus on tabelis 14. Selle kirjelduse moodustasid kiusamise liigid: asjade äravõtmine, asjade loopimine, asjade lõhkumine, asjade peitmine, asjade väljapressimine ning asjade varastamine.

Tabel 14. Alakategooria „Asjade äravõtmine ja lõhkumine“ alakategooriad.

Alakategooriad	Mainingute arv	Esinemissageduse protsent
asjade äravõtmine	275	41,9%
asjade loopimine	158	24,1%
asjade lõhkumine	109	16,6%
asjade peitmine	89	13,6%
asjade väljapressimine	18	2,7%
asjade varastamine	8	1,2%

Kiusamise liigina kerkis esile alakategooria „füüsiline kiusamine“ (23,3% ulatuses). Tabelis 15 on toodud sisuline kirjeldus, mille moodustavad füüsilise kiusamise liigid: löömine, peksmine, füüsiline isolatsioon koos füüsilise jõu kasutamisega, lükkamine, sikutamine ning ekstreemse füüsilise agressiooni erinevad liigid. Alakategooriasse „füüsilise kiusamise erinevad liigid“ on koondatud füüsilise kiusamise erinevad liigid, mis esinemissageduse suhtelise vähesuse tõttu eraldi alakategooriat ei moodustanud.

Tabel 15. Alakategooria „Füüsiline kiusamine“ alakategooriad.

Alakategooriad	Mainingute arv	Esinemissageduse protsent
löömine, peksmine, füüsiline isolatsioon koos füüsilise jõu kasutamisega	197	38%
lükkamine	54	11%
sikutamine	40	8%
ekstreemse füüsilise agressiooni erinevad liigid	22	4%
füüsilise kiusamise erinevad liigid	203	39%

Kategooria „Kiusajat ja ohvrit iseloomustavad tunnused“ (maininguid 505) sisulise kirjelduse moodustasid alakategooriad: kiusamise ohvri füüsilise välimuse ja käitumise iseloomustus ja kiusaja füüsilise välimuse ja käitumise iseloomustus. (vt Tabel 16).

Tabel 16. Kategooria „Kiusajat ja ohvrit iseloomustavad tunnused“ alakategooriad.

Alakategooriad	Mainingute arv	Esinemissageduse protsent
kiusamise ohvri füüsilise välimuse ja käitumise iseloomustus	394	78%
kiusaja füüsilise välimuse ja käitumise iseloomustus	111	22%

Kategooria „Kiusajat ja ohvrit iseloomustavad tunnused“ alakategooriate kirjeldused on tabelites 17. ja 18., kus on eraldi kirjeldatud kiusaja ja ohvri tunnuseid.

Tabel 17. Alakategooria „Ohvri füüsilise välimuse ja käitumise iseloomustus“ alakategooriad.

Alakategooriad	Mainingute arv	Esinemissageduse protsent
erinevus võrreldes teistega	328	83,5%
mittetõhus reageerimine kiusamise korral	29	7,4%
Tüdruk kui ohver	28	7,1%
Poiss kui ohver vähem poisse	6	1,5%

Tabel 18. *Alakategooria* „Kiusaja füüsilise välimuse ja käitumise iseloomustus“ *alakategooriad*.

Alakategooriad	Mainingute arv	Esinemissageduse protsent
antidistsiplinaarne käitumine	31	27,9%
tähelepanu keskpunktis	16	14,4%
kõrge enesehinnang	6	5,4%
konfliktne käitumine	2	1,8%
Poisid kui kiusajad	36	32,4%
Tüdrukud kui kiusajad	9	8,1%

Kiusajat iseloomustati antidistsiplinaarse käitumise (tunni segamine) kirjelduste kaudu. Kiusajale on tähtis olla grupis tähelepanu keskpunktis ning teda iseloomustas kõrge enesehinnang ja konfliktne käitumine. Õpilased kirjeldasid kiusajatena nii poisse kui tüdrukuid, kuid poiste osakaal on märgatavalt suhteliselt suurem.

Kiusamise ohvrit iseloomustab erinevuse kirjeldus (välimus, riietus, akadeemilised võimed, majanduslik seis, harrastused, päritolu) võrreldes teistega. Veel kirjeldatakse mittetõhusat reageerimise kiusamise korral ning poisse ja tüdrukuid kui kiusamise ohvreid.

Kategooria „Kiusamist iseloomustavad tunnused: korduvus ja võimusuhetes asümmeetria“ (maininguid 501) sisulise kirjelduse moodustasid alakategooriad: „korduv“ ja „kiusaja ülemvõim ja staatus“ (vt tabel 19).

Tabel 19. *Kategooria* „Kiusamist iseloomustavad tunnused: korduvus ja võimusuhetes asümmeetria“ *alakategooriad*.

Alakategooriad	Mainingute arv	Esinemissageduse protsent
kiusaja ülemvõim ja staatus	505	12,4%
korduv	66	1,9%

Viimasena nimetatu jaguneb omakorda alakategooriateks: kiusaja verbaalne võim (50,6%) ja füüsiline võim (40,5%) ning kiusaja arvuline ülekaal (9%).

Kategooria „Kiusamise toimumise füüsiline keskkond“ (maininguid 168) sisulise kirjelduse moodustasid alakategooriad: klassiruum, kooli territoorium, söökla, väljaspool kooli territooriumit ning tualett. Alakategooria esinemissagedused on tabelis 20.

Tabel 20. *Kategooria „Kiusamise toimumise füüsiline keskkond“ alakategooriad.*

Alakategooriad	Mainingute arv	Esinemissageduse protsent
klassiruum	87	51,9%
kooli territoorium	35	21%
söökla	18	10,7%
väljaspool kooli territooriumit	17	10,1%
tualett	11	6,6%

Kategooria „Negatiivne hoiak“ (maininguid 90) sisulise kirjelduse moodustasid alakategooriad: negatiivne hoiak kiusamise suhtes ja negatiivne hoiak ohvriga seondult (esinemissagedused tabelis 21).

Tabel 21. *Kategooria „Negatiivne hoiak“ alakategooriad.*

Alakategooriad	Mainingute arv	Esinemissageduse protsent
negatiivne hoiak kiusamise suhtes	54	60%
negatiivne hoiak ohvriga seondult	36	40%

Kiusamise kirjeldamisel oli suhteliselt väikseima esinemissagedusega kategooria „Muu“ (maininguid 22), mis sisaldas teemaga mitte seonduvaid maininguid.

Koolikiusamise ja –vägivalla kirjeldusel tuuakse suhteliselt sagedasti välja:

1. Agressiooni ja kiusamise liigid: füüsiline, verbaalne ja asjade loopimine, äravõtmine.
2. Korduvus ja võimuhete asümmeetria.
3. Agressori ja ohvri iseloomustus.
4. Agressiooni ja kiusamise toimumise füüsiline keskkond.
5. Negatiivne hoiak.

Need on ühised tendentsid koolikiusamise ja koolivägivalla kirjeldamisel.

3.3. Soolised erinevused koolivägivalla ja -kiusamise kirjeldamisel

Antud töös püstitatud uurimisküsimus oli: Missugused on soolised erinevused koolivägivalla ja koolikiusamise kirjeldamisel 7. – 9. klassi õpilastel?

Eelnevalt kirjeldatud koolivägivalla ja –kiusamise kategooriate abil saab teha järeldusi sooliste erinevuste kohta. Käesoleva alapeatüki raames vaadeldaksegi soolisi erinevusi

koolivägivalla ja -kiusamise kirjelduses.

3.3.1 Koolivägivald poiste ja tüdrukute kirjelduses.

Siinkohal käsitletakse koolivägivalda 7. – 9. klassi poiste ja tüdrukute kirjelduses.

Järgnevatel tabelitel on kirjas nii poiste kui tüdrukute poolt kirjutatud vastava sisuga mainingute arv. Protsent on arvestatud mainingute kogu arvu pealt. Koolivägivalla kirjelduse kategooriaid on võrreldud tabelis 22.

Tabel 22. Koolivägivalla kirjelduse kategooriate protsentuaalne võrdlus poiste ja tüdrukute kirjelduses

Kategooriad	Poiste mainingute arv	Tüdrukute mainingute arv	χ^2 väärtus
Agressiooni liigid	984	1246	2,9
Agressiooni iseloomustavad jooned: korduv ja võimu suhetes asümmeetria	95	199	0,28
Agressorit ja ohvrit iseloomustavad tunnused	160	218	22,49**
Agressiooni toimumise füüsiline keskkond	66	61	3,85*
Negatiivne hoiak	47	70	0,32
Muu	13	15	0,03
Antisotsiaalne käitumine	14	10	1,7
Kokku	1379	1819	

* - $p < 0,05$

** - $p < 0,01$

Oluline erinevus ilmnes „agressorit ja ohvrit iseloomustavate tunnuste“ ning „agressiooni toimumise füüsilise keskkonna“ puhul. Tüdrukud tõid sagedamini välja agressori ja ohvri iseloomustuse võrreldes poistega. Poisid kirjeldasid sagedamini kui tüdrukud agressiooni toimumise keskkonda. Ülejäänud kategooriate puhul olulist erinevust ei ilmnenud.

Järgnevalt on käsitletud koolivägivalla alakategooriate võrdlusi poiste ja tüdrukute kirjelduses. Koolivägivalda iseloomustava suurima kategooria „agressiooni liigid“ alakategooriate võrdluse tulemused on tabelis 23.

Tabel 23. Vägivalla kategooria „Agressiooni liigid“ protsentuaalne võrdlus poiste ja tüdrukute kirjelduses

Alakategooriad	Poiste mainingute arv	Tüdrukute mainingute arv	χ^2 väärtus
Füüsiline agressioon	673	829	0,78
Verbaalne agressioon	178	285	7,36*
Asjade äravõtmine, lõhkumine	133	132	4,21*
Kokku	984	1246	

* - $p < 0,05$

Oluline erinevus ilmnes alakategooriate „verbaalne agressioon“ ja „asjade äravõtmine, lõhkumine“ kirjeldustes. Poisid kirjeldasid asjade äravõtmise ja lõhkumise liike sagedamini kui tüdrukud. Vastupidiselt kirjeldasid tüdrukud sagedamini verbaalse agressiooni liike kui poisid.

Koolivägivalla kirjeldust uurides ilmnes oluline erinevus koolivägivalla kategooria „agressiooni toimumise keskkond“ alakategooria „klassiruum“ kirjelduses. Poisid kirjeldasid klassiruumi kui agressiooni toimumise kohta sagedamini kui tüdrukud. Andmed on tabelis 24.

Tabel 24. Vägivalla kategooria „Agressiooni toimumise füüsiline keskkond“ protsentuaalne võrdlus poiste ja tüdrukute kirjelduses

Alakategooriad	Poiste mainingute arv	Tüdrukute mainingute arv	χ^2 väärtus
Kooli territoorium	42%	56%	1,20
Klassiruum	44%	21%	6,35*
Söökla	9%	8%	0,02
Tualett	3%	7%	0,27
Väljaspool kooli territooriumit	2%	8%	1,84
Kokku	66	61	

* - $p < 0,05$

Kõigis koolivägivalda kirjeldavates kategooriates poiste ja tüdrukute kirjelduses olulisi erinevusi ei ilmnenud. Nende kategooriate andmed on tabelites 25., 26. ja 27.

Tabel 25. Vägivalla kategooria „Negatiivne hoiak“ protsentuaalne võrdlus poiste ja tüdrukute kirjelduses

Alakategooriad	Poiste mainingute arv	Tüdrukute mainingute arv	χ^2 väärtus
Negatiivne hoiak agressiooni suhtes	77%	83%	0,36
Negatiivne hoiak agressiooni ohvri suhtes	23%	17%	0,36
Kokku	47	70	

Tabel 26. Vägivalla kategooria „Agressiooni iseloomustavad jooned: korduv ja võimu suhetes asümmeetria“ protsentuaalne võrdlus poiste ja tüdrukute kirjelduses

Alakategooriad	Poiste mainingute arv	Tüdrukute mainingute arv	χ^2 väärtus
Agressori ülemvõim või staatus	89%	84%	1,80
Korduv	11%	16%	1,80
Kokku	160	199	

Tabel 27. Vägivalla kategooria „Agressorit ja ohvrit iseloomustavad tunnused“ protsentuaalne võrdlus poiste ja tüdrukute kirjelduses

Alakategooriad	Poiste mainingute arv	Tüdrukute mainingute arv	χ^2 väärtus
Ohvri iseloomustus	46%	54%	1,00
Agressori iseloomustus	54%	46%	1,00
Kokku	95	218	

Koolivägivalda kirjeldanud poisid ja tüdrukud eristusid oluliselt „agressorit ja ohvrit iseloomustavate tunnuste“ ning „agressiooni toimumise füüsilise keskkonna“ puhul. Ülejäänud kategooriate puhul olulist erinevust ei ilmnenu.

3.3.2. Koolikiusamine poiste ja tüdrukute kirjelduses.

Antud alapeatükis käsitletakse koolikiusamist 7. – 9. klassi poiste ja tüdrukute kirjelduses. Kiusamise kirjelduse kategooriate poiste ja tüdrukute võrdlus on tabelis 28.

Koolikiusamist kirjeldades ilmneseid poiste ja tüdrukute kirjelduses olulised erinevused kategooriates „kiusajat ja ohvrit iseloomustavad tunnused“, „kiusamise toimumise füüsiline keskkond“ ning „muu“ kirjeldamisel. Tüdrukud tõid sagedamini kiusaja ja ohvri iseloomustuse välja kui poisid. Kiusamise keskkonda kirjeldasid poisid võrreldes tüdrukutega rohkem. Poiste kirjeldused liigitusid võrreldes tüdrukutega rohkem „muu“ kategooria alla, seega tüdrukute kirjelduses oli vähem neid lauseid, mida pole võimalik kiusamise teemaga seostada.

Tabel 28. Koolikiusamise kirjelduse kategooriate protsentuaalne võrdlus poiste ja tüdrukute kirjelduses

Kategooriad	Poiste mainingute arv	Tüdrukute mainingute arv	χ^2 väärtus
Kiusamise liigid	65%	62%	3,22
Kiusamist iseloomustavad tunnused: korduv ja võimusuhte asümmeetria	15%	14%	0,16
Negatiivne hoiak	3%	2%	0,22
Kiusajat ja ohvrit iseloomustavad tunnused	10%	18%	36,76**
Kiusamise toimumise füüsiline keskkond	6%	3,8%	11,43**
Muu	1%	0,2%	10,82**
Kokku	1568	1933	

* - $p < 0,05$ ** - $p < 0,01$

Järgnevalt vaadeldakse koolikiusamise kategooriate alakategooriate võrdlusi poiste ja tüdrukute kirjelduses. Kiusamise esinemissageduselt suhteliselt suurima kategooria „Kiusamise liigid“ alakategooriate võrdluse tulemused on toodud tabelis 29.

Tabel 29. Koolikiusamise kirjelduse kategooria „Kiusamise liigid“ protsentuaalne võrdlus poiste ja tüdrukute kirjelduses

Alakategooriad	Poiste mainingute arv	Tüdrukute mainingute arv	χ^2 väärtus
Verbaalne kiusamine	44%	49%	4,96*
Füüsiline kiusamine	25%	22%	1,55
Asjade äravõtmine ja lõhkumine	31%	29%	1,60
Kokku	1018	1197	

* - $p < 0,05$ ** - $p < 0,01$

Esinemissageduste võrdlusel ilmnas, et alakategooria „verbaalne kiusamine“ puhul kirjeldavad tüdrukud seda kiusamise liigina enam kui poisid. Teistes „Kiusamise liikide“ alakategooriates olulisi erinevusi poiste ja tüdrukute kirjeldustes ei ilmnenu.

Olulised erinevused ilmnasid ka „kiusamise toimumise füüsilise keskkonna“ alakategooriate „klassiruum“ ja „kooli territoorium“ kirjelduses (tabel 30). Poisid kirjeldasid kiusamise toimumise kohana sagedamini klassiruumi kui tüdrukud. Tüdrukud omakorda kirjeldasid võrreldes poistega sagedamini kooli territooriumit kui kiusamise toimumise kohta.

Tabel 30. Koolikiusamise kirjelduse kategooria „Kiusamise toimumise füüsiline keskkond“ protsentuaalne võrdlus poiste ja tüdrukute kirjelduses

Alakategooriad	Poiste mainingute arv	Tüdrukute mainingute arv	χ^2 väärtus
Klassiruum	60%	39%	6,68*
Kooli territoorium	13%	31%	6,66*
Söökla	8%	14%	0,91
Väljaspool kooli territooriumit	11%	8%	1,13
Tualett	6%	7%	0,009
Kokku	97	71	

* - $p < 0,05$

Koolikiusamist kirjeldades ei ilmnunud tüdrukute ja poiste kirjelduses olulisi erinevusi kategooriate: „Kiusamist iseloomustavad tunnused: korduvus ja võimusuhetes asümmeetria“, „Kiusaja ja ohvri iseloomustavad tunnused“ ning „Negatiivne hoiak“ alakategooriates. Antud alakategooriate kohta on andmed kirjas tabelites 31, 32. ja 33.

Tabel 31. Koolikiusamise kirjelduse kategooria „Kiusamist iseloomustavad tunnused: korduvus ja võimusuhetes asümmeetria“ protsentuaalne võrdlus poiste ja tüdrukute kirjelduses

Alakategooriad	Poiste mainingute arv	Tüdrukute mainingute arv	χ^2 väärtus
Kiusaja ülemvõim või staatus	88%	86%	0,20
Korduv	12%	14%	0,20
Kokku	229	272	

Tabel 32. Koolikiusamise kirjelduse kategooria „Negatiivne hoiak“ protsentuaalne võrdlus poiste ja tüdrukute kirjelduses

Alakategooriad	Poiste mainingute arv	Tüdrukute mainingute arv	χ^2 väärtus
Negatiivne hoiak kiusamise suhtes	40%	40%	0,02
Negatiivne hoiak ohvriga seondult	60%	60%	0,02
Kokku	43	47	

Tabel 33. Koolikiusamise kirjelduse kategooria „Kiusajat ja ohvrit iseloomustavad tunnused“ protsentuaalne võrdlus poiste ja tüdrukute kirjelduses

Alakategooriad	Poiste mainingute arv	Tüdrukute mainingute arv	χ^2 väärtus
Ohvri iseloomustus	74%	80%	1,70
Kiusaja iseloomustus	26%	20%	1,70
Kokku	163	342	

4. ARUTELU

Käesoleva magistritöö eesmärgiks oli välja selgitada koolivägivalla ja -kiusamise kirjeldus ning soolised erinevused koolivägivalla ja -kiusamise kirjeldamisel 7. – 9. klassi õpilaste vabakirjeldustes.

Püstitatud oli kolm uurimisküsimust, neist esimene on: Kuidas kirjeldavad koolivägivalda 7. – 9. klassi õpilased?

Käesoleva töö raames tehtud uurimuse tulemused tõestasid, et õpilased kirjeldavad koolivägivalda kui agressiooni.

Koolivägivalla kirjelduses on esindatud agressiooni liigid, võimusuhetes asümmeetria ja korduvus, agressorile ja ohvrile iseloomulikud tunnused, agressiooni toimumise füüsiline keskkond, antisotsiaalne käitumine ja negatiivne hoiak agressiooni suhtes. Ka Kõiv (2000) iseloomustas koolivägivalda laiemalt kui füüsilist, psühholoogilist ja seksuaalset teise kahjustamist; ahistaja tegevuse aktiivsuse astet (aktiivne, passiivne); suhte iseloomu (osapoolte sõltuvusest täieliku sõltumatuseni) ning keskkonda, kus väärkohtlemine aset leiab (perekond, kool, tänav jne).

Antud töö tulemustes selgus, et õpilased kirjeldavad koolivägivalda eelkõige füüsilise ja verbaalse agressiooni liikide kaudu. Uuritavad kirjeldavad koolivägivalda kui teise inimese kahjustamist nii füüsiliselt (löömine, isoleerimine füüsilise jõu kasutamisega, peksmine), verbaalselt (norimine, mõnitamine, halvasti ütlemine) kui asjade äravõtmise, väljapressimise jms tegevuste kaudu kooli keskkonnas. Mitmed teised uurimused (Fuchs et al., 1996; Melzer & Schubarth, 2006; Tilk, 2012) kinnitavad samuti koolivägivalla kirjeldust läbi füüsiliste, verbaalsete agressiooni liikide. Urijad Melzer ja Schubarth (2006) kinnitavad oma uurimuses, et lisaks füüsilisele ja verbaalsele kirjeldavad õpilased koolivägivalla kirjelduses asjade vastu suunatud vägivalla liike ning väljapressimist.

Teistegi koolivägivalla kirjelduse alaste uurimuste põhjal seostub sõna “vägivald” õpilastele mistahes agressiivse käitumisega – teist isikut kahjustav käitumine, mis võib olla nii füüsiline kui psühholoogiline, hingeline (Kõiv 2002; Teiverlaur & Niiberg, 2003).

Strömpl et al., (2007) lisasid juurde seotuse võimupositsiooni kuritarvitamisega. Käesolevas töös kirjeldasid uuritavad koolivägivalda seoses võimu asümmeetria ja korduvusega. Uuritavad iseloomustasid agressiooni kui füüsiliselt ja staatusest tugevama poolt teostatavat tegevust. Kui agressori füüsilist võimu ja ülekaalu ning verbaalset võimu ohvri üle kirjeldati suhteliselt suuremate esinemissagedustega, siis agressiooni korduvus on suhteliselt väiksema osakaaluga võimuhete asümmeetria kõrval koolivägivalla kirjeldamisel õpilaste hinnangul. Seega koolivägivalla kirjelduses on õpilase jaoks selgelt välja joonistunud jõudude ja võimu asümmeetria – agressor on üldjuhul tugevam ja suurem.

Käesoleva töö tulemus toetab samuti eelnevalt kirjeldatud tulemusi, näidates et koolivägivalla kirjeldus õpilase jaoks on laiem vägivalla definitsioonist (füüsilise jõu ja võimu kasutamine eesmärgiga tekitada kahju teisele indiviidile füüsiliselt).

Antud magistritöös püstitatud teine uurimisküsimus oli: Kuidas kirjeldavad koolikiusamist 7. – 9. klassi õpilased?

Selgus, et õpilased kirjeldavad koolikiusamist sarnaselt koolivägivallale eelkõige kiusamise liikide kaudu (verbaalne kiusamine, füüsiline kiusamine ja asjadega seotud kiusamisaktid).

Füüsilise ja verbaalse kiusamise liigid joonistuvad ka teiste uurijate töödes välja (Naylor et al., 2006; Smith et al., 2002). Mõlemal juhul kirjeldati füüsilist ja verbaalset kiusamist.

Naylor et al. (2006) koolikiusamiseteemalise uurimuse tulemustel kitsendavad õpilased koolikiusamist kirjeldades selle otseseks kiusamiseks (nii verbaalse kui ka füüsilise kiusamise puhul) ja toovad vähem välja sotsiaalse tõrjutuse, jõudude ebavõrdsuse ning ettekavatsetuse ohvrile haiget teha.

Käesoleva töö raames läbi viidud küsitluse tulemustes tõid õpilased eelnimetatud küll välja, kuid võrreldes tunnuste protsentuaalset esinemissagedust on koolikiusamise liikidena käsitletavad: verbaalne ja füüsiline kiusamine ikkagi enam kirjeldatud võrreldes teiste tunnustega. Erandina oli kõrge esinemissagedusega koolikiusamist iseloomustavad tunnused: korduvus ja võimu asümmeetria. Kuid sarnaselt koolivägivalla kirjeldamisele on ka siinkohal „korduvuse“

osakaal suhteliselt väiksem võrreldes „kiusaja ülemvõimu ja staatusega“. Siinkohal tõmbab autor paralleeli Madsen (1996, viidatud Naylor et al., 2006 j), Guerin ja Hennessey (2002, viidatud Naylor et al., 2006 j) uurimusega, mille järgi õpilased kirjeldasid kiusamist pigem läbi nähtavate, avalike vormide, vaid üldisemalt rääkisid nad korduvusest kiusamises.

Kahe eelnevalt kirjeldatud uurimusega võrreldes hindasid õpilased koolikiusamise liikide ulatuse hoopis laiemaks. Käesoleva töö uuritavad kirjeldasid veel kiusamise toimumise füüsilist keskkonda ja negatiivset hoiakut kiusamise suhtes ning kiusajat ja ohvrit iseloomustavaid tunnuseid.

Antud töö tulemuste põhjal saab väita, et õpilased kirjeldasid koolikiusamist eelkõige kiusamise liikide kaudu. Koolikiusamise kirjeldamisel oli esinemissageduselt teise ja kolmandana välja toodud ka kiusajat ja ohvrit iseloomustavad tunnused ning kiusamist iseloomustavad tunnused: korduvus ja võimusuhtes asümmeetria. See kirjeldus iseloomustab taaskord kiusamise üldtuntud definitsiooni. (Kõiv, 2006; Monks & Smith, 2006; Olweus, 2003)

Kõiv (2002) uurimus näitab, et koolivägivalla ja –kiusamise kirjeldamisel kirjeldasid uuritavad vägivalla kui ka kiusamise puhul ohvri erinevust teistest, agressorist, kiusajast. Antud töö raames kajastavad tulemused nii koolivägivalla kui ka koolikiusamise puhul olulise kategooriana ohvri erinevust. Koolivägivalla kirjelduses iseloomustati agressiooni ohvrit erinevuse alakategoorias 41,25% ulatuses. Koolikiusamise iseloomustamisel toodi erinevust teistest välja 83,45% ulatuses. Ohvrit iseloomustas eelkõige erinevus teistest (välimus, päritolu, majanduslik seis, akadeemiline võimekus). Sisuliselt oli „ohvri erinevus“ agressori ja ohvri kirjeldamisel suhteliselt suurima esinemissagedusega alakategooria. Koolivägivalla kui ka kiusamise kirjelduses iseloomustasid tüdrukud suhteliselt sagedamini agressorit ja ohvrit.

„Antisotsiaalse käitumise“ kategooria koolivägivalla kirjeldamisel on ainsaks erinevuseks koolikiusamise ja koolivägivalla kategooriates. Koolikiusamise iseloomustamisel seda kategooriat välja ei joonistunud.

Antud töös püstitatud kolmas uurimisküsimus oli: Missugused on soolised erinevused koolivägivalla ja koolikiusamise kirjeldamisel 7. – 9. klassi õpilastel?

Poiste ja tüdrukute koolikiusamise kirjelduses ei tuvastanud erinevad uurijad olulisi erinevusi (Guerin & Hennessey, 2002, viidatud Monks & Smith, 2006 j; Smith & Levan, 1995, viidatud Monks & Smith, 2006 j; Monks & Smith, 2006).

Seevastu käesoleva uurimuse tulemustes ilmneseid olulised erinevused kategooriates: „kiusajat ja ohvrit iseloomustavad tunnused“, „kiusamise toimumise füüsiline keskkond“ ning „muu“ kirjeldamisel. Tüdrukud kirjeldasid sagedamini kiusajat ja ohvrit. Ka koolivägivalla kirjelduses oli tüdrukute kirjelduses suurem osakaal agressori ja ohvri iseloomustamisel võrreldes poistega. Poisid seevastu kirjeldasid tüdrukutest sagedamini kiusamise toimumise füüsilist keskkonda. See on sarnane ka koolivägivalla puhul, mille puhul just poisid kirjeldasid toimumise füüsilist keskkonda sagedamini.

Kui koolivägivalla iseloomustamisel poiste ja tüdrukute kirjeldused kategooria „Muu“ puhul oluliselt ei erinevad, siis kiusamise kirjeldamisel liigitasid poiste mainingud võrreldes tüdrukutega rohkem „muu“ kategooria alla, seega tüdrukute kirjelduses oli vähem neid maininguid, mida polnud võimalik kiusamise teemaga seostada.

Nii koolivägivalla kui ka koolikiusamise kirjeldamisel oli suurimaks kategooriaks agressiooni ja kiusamise liigid. Koolivägivalla puhul ilmneseid olulised erinevused tüdrukute ja poiste kirjeldustes alakategooriates „asjade loopimine ja lõhkumine“ ning „verbaalne agressioon“. Poisid kirjeldasid asjade loopimist ja lõhkumist kui agressiooni liike sagedamini kui tüdrukud. Vastupidiselt kirjeldasid tüdrukud sagedamini verbaalse agressiooni liike kui poisid.

Koolikiusamise kirjeldamise analüüsimisel selgus, et kiusamise alakategooria „verbaalne kiusamine“ puhul kirjeldavad tüdrukud seda kiusamise liigina sagedamini kui poisid.

Seda tulemust toetab Srömpl et al. (2007) uuring, mille tulemusel kirjeldasid poisid üldiselt füüsiliselt ja tüdrukud vaimsest, verbaalsest vägivallast. Selg et al., (2006) uuring kinnitab veel ka poiste suhtumist vägivalla liikidesse oluliselt sallivamamaks kui tüdrukute suhtumist.

Popp (2002, viidatud Silkenbeumer & Perez, 2010 j) kirjeldas, et poisid kasutavad füüsilist vägivalda oluliselt enam kui tüdrukud. Kuid see ei näita olulist erinevust vägivalla kirjeldamisel poiste ja tüdrukute vahel. Nii Popp (2002, viidatud Silkenbeumer & Perez, 2010 j) kui ka Smith et al. (2002) leiavad pigem, et kiusamise ja vägivalla kirjelduses esile tõusvaid olulisi erinevusi mõjutab uuritavate vanus, mitte sugu. Antud töö raames uuriti vaid poiste ja tüdrukute vahelisi olulisi erinevusi.

Kokkuvõtvalt saab väita, et tüdrukud kirjeldavad nii koolivägivalla kui -kiusamise puhul pigem verbaalse agressiooni ja kiusamise liike ja iseloomustavad koolikiusamises ja –vägivallas osalejaid. Poistel seevastu on kirjeldamisel oluline koolivägivalla ja -kiusamise toimumise füüsilise keskkonna kirjeldamine.

Kindlasti pole olemas ühte ning õiget uurimismeetodit koolivägivalla ning -kiusamise kirjelduse uurimiseks. Bond et al. (2007) on diskuteerinud teemal: kas kiusamiseteemalist uuringut läbi viies tuleks selgitada respondentidele kiusamise mõistet või jätta vastajale võimalus defineerida see mõiste oma kogemuse põhjal? Ühe alternatiivina tõi Bond et al. (2007) välja, et olukorda saaks lahendada, kui esitada uuritavale valik teatud aktidest ning vastavalt oma kogemusele lasta uuritaval vastata, kas ja missugusel moel on ta nende aktidega kokku puutunud. Nõnda ei pea vastaja hakkama juurdlema selle üle, kas kogetud akt sobib kiusamise alla või peaks ta selle kirjutamata jätma. Miinusena toob autor välja asjaolu, et nii jääb vastajal märkimata definitsioon või tunnusjoon, mis tema jaoks uuritavaid nähtusi iseloomustab. Seetõttu valis ka käesoleva töö autor avatud vastustega küsimustiku, et uuritavatel säiliks võimalus kirjeldada koolikiusamist ja -vägivalda oma kogemustele toetudes.

Cohen et al. (2007) leidsid, et avatud vastustega küsimustiku miinuseks võib kujuneda, et uuritav ei saa tänu ühele avatud küsimusele aru, mida peab vastama. Seevastu uurijal pole võimalik teda suunata, kuna erinevad näited või suunad võivad tulemust mõjutada. Intervjuu annab võimaluse küsida, täpsustada ning avada uusi suundi küsitlemise käigus. Kuid koolikiusamine ning -vägivald on tundlikud teemad ning võõra uurijana võib olla keeruline saavutada õpilastega vastaval teemal piisavat usalduslikkust. Usalduse puudumisel võib uuritav jätta osa informatsioonist enda teada.

Küsitlus annab võimaluse anonüümseks jääda ning uurija võib eeldada, et vastajad on julgelt avanud oma arusaama uuritavatest nähtustest.

Avatud vastustega küsimustiku kui andmekogumismeetodi eelis on võimalus kaasata valimisse suurearvuline vastajaskond ning uurimuse teostamine oli võimalik lühikese aja jooksul. Tulemused on analüüsitavad kvantitatiivse tekstianalüüsi abil erinevate statistiliste vahenditega. Eelis on võimalus tulemust üldistada.

Eelkõige on autori põhjendus, et valitud andmekogumise meetod ning andmete analüüsimise meetod aitavad paremini jõuda töös püstitatud eesmärgini täitmiseni.

Käesoleva magistritöö tulemusena selgus koolivägivalla ja –kiusamise kirjeldus 7.-9. klassi õpilaste vabakirjeldustes.

Õpilaste jaoks on koolivägivald füüsilise vägivalla liigid ning koolikiusamine verbaalse kiusamise liigid.

Koolikiusamise kirjeldus antud töö tulemustes kattub ka üldtuntud kiusamise definitsiooniga: kiusamine on tahtlik ja korduv rünnak ohvri vastu, mis põhjustab ohvrile kahju vaimselt või füüsiliselt ning kiusamist iseloomustab võimusuhte tasakaalutus ohvri ja kiusaja vahel (Kõiv, 2006; Monks & Smith, 2006; Olweus, 2003). Antud töös on kattuvus see, et koolikiusamise kirjeldamisel on suurem (võrreldes koolivägivalla kirjeldusega) osakaal kiusamist iseloomustavatel tunnustel: korduvus ja võimusuhtes asümmeetria. Seega, 7. – 9. klassi õpilased eristavad koolikiusamise kirjeldust koolivägivalla kirjeldusest.

Koolivägivalda iseloomustab samuti füüsiline, verbaalne agressioon ja teise kahjustamine. (Kõiv, 2000; Smith, 2003). Käesolevas uurimuses on liigitanud uuritavad ka korduvuse ja võimusuhte asümmeetria kui kiusamise tunnused koolivägivalla juurde, kuid seda protsentuaalselt vähem kui koolikiusamise iseloomustamisel. Autor leiab, et see vajab ka edaspidist uurimist, et antud tulemust ka mõne teise valimiga kinnitada.

Sooliste erinevuste kohta koolikiusamise ja koolivägivalla kirjeldamisel võib järeldada, et tüdrukutele seostub nii koolivägivalla kui -kiusamise puhul pigem verbaalse agressiooni ja kiusamise liigid. Poistel seostub koolivägivallaga pigem füüsiline agressioon, kiusamine seostub samuti pigem füüsilise kiusamisega, kuigi olulist erinevust siinkohal tüdrukutega ei ilmnunud.

Antud tulemuste piirangud seisnevad selles, et tegu oli ühe piirkonna koolide ja kindla vanusega õpilastega (piiratud valim), mille tõttu pole seda võimalik laiendada teistele koolidele, maakondadele ja ülejäänud vanusegruppidele. Siiski tutvudes konkreetsete tulemustega, saavad õpetajad, koolipsühholoogid ja teised mõista koolivägivalda ja -kiusamist läbi 7. – 9. klassi õpilaste hinnangul.

Käesoleva töö uurimuse tulemustest järeldusi tehes saab välja tuua töö praktilise väärtusena teadvustatud probleemikäsitluse, sest ennetuses ja sekkumises on esmasamm teadvustada probleem. Uurimuse põhjal selgunud koolivägivalla ja –kiusamise kirjeldus 7. – 9. õpilaste vabakirjeldustes näitabki kätte suuna kui teadvustatud probleemikäsitus – mis on koolikiusamine ja koolivägivald õpilaste arvates.

Antud töö uurimuse juures on piiranguks see, et uurimus viidi läbi 2009. aastal. Antud töö uurimuse tulemused näitavad sellel aastal olnud õpilase kirjeldust, kuid viies läbi hetkel sama ankeediga uuringu, siis võivad olla tulemustes erinevused. Erinevates riikides on rakendatud erinevaid kiusamis- ja vägivallavastaseid programme, mis on olnud suhteliselt tõhusad (Baldry &

Farrington, 2007). Viimastel aastatel on alatatud ka Eestis koolides (ka lasteaedades) erinevad ennetusprogrammid – Kiusamisest vabaks, Kiusamisevaba kool ehk KiVA-programm (Kool kiusamisest...).

Üldistades saab öelda, et kuigi antud töö raames uuriti koolivägivalla ja koolikiusamise kirjeldust õpilaste hinnangu kohta, siis uuritavate vastused olid laiemad – vastused ei puudutanud vaid kooli, vaid need iseloomustasid ja kirjeldasid vägivalla liike üldisemalt ning väljaspool kooli konteksti (kodu, kodu tee, bussijaam).

Edaspidises analüüsis on oluline arvestada sellega, et uuritavad kirjeldasid nii koolivägivalla kui koolikiusamise kontekstis ohvrite erinevust teistest, erinevust agressorist ja kiusajast. Uurija leiab, et see vajaks sisulisemat analüüsi. Näiteks, kas uuritava vastus on seotud sellega, kas ta on ise kiusaja, ohver või kõrvalseisja ja missugune on selle rolli mõju kiusamise ja vägivalla kirjeldamisel.

Edaspidist uurimist peaks kindlasti teostama ka sooliste erinevuste analüüsis. Tõdemus, et kahe kaaluka fenomeni – koolikiusamine ja koolivägivald kirjelduses on poiste ja tüdrukute kirjeldused suhteliselt sarnased – mõlema fenomeni uurimisel puudusid kategooriates: „negatiivne hoiak“, „antisotsiaalne käitumine“, „Kiusamist iseloomustavad tunnused: korduv ja võimuhete asümmeetria“ kategooriates soolised erinevused. Autor leiab, et see vajab kindlasti sisulisemat uurimist.

Sisulist uurimust vajab tulemus, et miks poiste jaoks joonistub koolivägivalla ja kiusamise toimumise füüsiline keskkond olulisemana kui tüdrukutele.

Kiusamise üldtuntud definitsiooni üks osa on agressiooni korduvus, antud töö tulemustes tuli see välja nii koolikiusamise kui ka –vägivalla kirjeldamisel, kuid korduvuse osakaal oli mõlemal juhul võrreldes teiste kategooriatega minimaalne. Autori arvates vajab see edaspidist uurimist, et välja selgitada kas ka teine valim kirjeldab korduvust nii koolikiusamise kui ka koolivägivalla tunnusena.

KOKKUVÕTE

7. – 9. klassi õpilaste koolivägivalla ja –kiusamise kirjeldus ühe Eesti maakonna gümnaasiumide näitel

Magistritöö eesmärgiks oli välja selgitada koolivägivalla ja -kiusamise kirjeldus ning soolised erinevused koolivägivalla ja -kiusamise kirjeldamisel 7. – 9. klassi õpilaste vabakirjeldustes.

Teema valikul sai määravaks koolivägivalla ja –kiusamise aktuaalsus koolielus.

Magistritöö koosneb neljast peatükist. Esimeses peatükis antakse ülevaade koolivägivalla ning –kiusamisega seotud mõistetest, definitsioonidest ning uurimustest.

Teises peatükis selgitatakse koolikiusamise ja –vägivalla uurimise ja andmete analüüsi metoodikat ning valimit. Uurimisstrateegia on kvantitatiivne kirjeldav uurimus. Uurimuse metoodikas on kasutatud andmekogumise meetodina avatud lõpuga küsimustikku vaba kirjelduse vormis. Andmeanalüüsimeetodiks on kvantitatiivne sisuanalüüs ning valim moodustati mugavusvalimi põhimõttel. Vabakirjeldusega saadud tekste analüüsiti kvantitatiivse kontentanalüüsiga, statistilise analüüsi läbiviimisel kasutati χ^2 hii ruutu.

Kolmandas peatükis on esitatud uurimuse tulemused. Neljandas peatükis interpreteeritakse saadud tulemusi ning seostatakse arutelu käigus töö teoreetilise osaga.

Uurimisküsimused olid: Kuidas kirjeldavad koolivägivalda 7.-9. klassi õpilased? Kuidas kirjeldavad koolikiusamist 7.-9. klassi õpilased? Missugused on soolised erinevused koolivägivalla ja –kiusamise kirjeldamisel 7.-9. klassi õpilastel?

Käesoleva magistritöö tulemusena selgus koolivägivalla ja -kiusamise ja vägivalla kirjeldus 7. – 9. klassi õpilaste vabakirjelduses. Õpilased kirjeldasid koolivägivalda kui agressiooni, mis põhjustab kahju ja valu teisele indiviidile kooli keskkonnas nii füüsiliselt, kui ohvrit pekstakse, solvatakse, tehakse füüsiliselt haiget kui ka verbaalselt kui noritakse, sõimatakse.

Õpilased kirjeldavad kiusamist eelkõige kiusamise liikide kaudu. Seejuures kõrgeim esinemissageduselt on verbaalne kiusamine kui norimine, solvamine, mõnitamine kui ka asjade äravõtmine ja lõhkumine. Kiusamist iseloomustavad korduvus ja võimusuhetes asümmeetria. Kokku kinnitavad need tunnused ka üldtuntud kiusamise definitsiooni.

Tüdrukutele seostub nii koolivägivalla kui -kiusamise puhul pigem verbaalsed agressiooni ja kiusamise liigid. Poistel seevastu on kirjeldamisel oluline agressiooni toimumise füüsilise keskkonna kirjeldamine.

Magistritöö praktiline väärtus seisneb uurimuse tulemustes, millest järeldusi tehes saavad kooli töötajad, õpetajad, psühholoogid ja teised mõista paremini koolivägivalla ja –kiusamise kirjeldust koolis kui probleemikäsitlust.

SUMMARY

A description of school violence and schoolbullying among Year 7 - Year 9 students in the case of gymnasiums in one Estonian county.

The aim of this thesis was twofold: (1) to find out the meaning of schoolbullying and - violence among among Year 7 - Year 9 students through their own descriptions, and (2) to find out the gender differences in defining bullying and violence at school among the students of forms 7 – 9 through their own descriptions.

The choice of the topic was based on the actuality of this particular topic in school life.

The thesis consists of four chapters: the theoretical aspects of school violence and bullying, methodology, results and analysis.

The research carried out as descriptive study. For data collection, a questionnaire with open-ended questions was used as the methodology of this research. The students' answers were analysed with quantitative content analysis, to carry out the statistic analysis, a chi-square statistic was used.

There were 384 respondents in total, 199 boys (51.8 %) and 182 girls (47.4%). The largest group of respondents was aged 14, with 124 respondents.

The findings of the thesis describe the meaning of bullying and violence according to the students of certain schools. In the findings students describe violence as physical aggression that causes damage or pain to another individual in a school environment, where the victim is insulted, physically hurt or called names. Students describe bullying through different types of verbal bullying, as well as taking and breaking other students' possessions.

Girls associate verbal aggression with violence and bullying, while boys describe these two terms as physical aggression.

The practical value of this thesis is in the findings, which help staff at school, teachers, psychologists to better understanding of the meaning of violence and bullying at school.

Key words are bullying at school, violence at school.

Tänu sõnad

Autor tänab kõiki magistritöö valmimisele kaasa aidanud inimesi. Täna uurimuses osalenud koolide juhtkondi ja õpetajaid küsitluse läbiviimise lubamise ja toetamise eest ning õpilasi küsitluses osalemise eest.

Autorsuse kinnitus

Kinnitan, et olen koostanud ise käesoleva lõputöö ning toonud korrektselt välja teiste autorite ja toetajate panuse. Töö on koostatud lähtudes Tartu Ülikooli haridusteaduste instituudi lõputöö nõuetest ning on kooskõlas heade akadeemiliste tavadega.

KASUTATUD KIRJANDUS

- Archer, J., & Browne, K. D. (1989). Concepts and approaches to the study of aggression. In J. Archer & K. D. Browne (Eds.), *Human aggression: Naturalistic approaches*. London: Routledge, pp. 3-24.
- Bachmann, T. & Maruste, R. (2003). *Psühholoogia alused*. Kirjastus Ilo, Tallinn
- Baldry, A. C. & Farrington, D.P. (2007). Effectiveness of Programs to Prevent School Bullying. *An International Journal of Evidence-based Research, Policy, and Practice*, 2:2, pp. 183-204
- Ballantine, J. H. & Spade, J. Z. (Eds.). (2008). *Schools and society. A sociological approach to education*. Belmont: Wadsworth/Thomson.
- Bond, L., Wolfe, S., Tollit, M., Butler, H., & Patton, G. (2007). A comparison of the gatehouse bullying scale and the peer relations questionnaire for students in secondary school. *Journal of School Health*, 77(2), pp. 75-79.
- Boulton, M. J., Trueman, M. & Flemington, I. (2002). Associations between secondary school pupils' definitions of bullying, attitudes towards bullying, and tendencies to engage in bullying: age and sex differences. *Educational Studies*, 28(4), pp. 353-370.
- Busching, R. (2015). The Girls Set the Tone: Gendered Classroom Norms and the Development of Aggression in Adolescence. *Pers Soc Psychol Bull*, May 41, pp. 659-676
- Cohen, L., Manion, L. & Morrison, K. (2007). *Research methods in education*. Sixth Edition. Routledge. London and New York.
- Connor, D. F. (2002). *Aggression and antisocial behavior in children and adolescents*. New York: The Guilford Press.
- Eslea, M. & Rees, J. (2001). At what age are children most likely to be bullied at school? *Aggressive Behavior*, 27, pp. 419 – 429.
- Faris, R., Felmlee, D. (2014). Casualties of Social Combat: School Networks of Peer Victimization. *American Journals of Sociology*, 79 (2), pp. 228-257
- Frick, P.J., Horn, Y.V, Lahely, B.B., Christ, M. A. G, Loeber, R., Hart, E., A., Tannenbaum & L., Hanson, K. (1993). Oppositional defiant disorder and conduct disorder: A Meta-

- analytic review of factor analyses and cross-validation in a clinic sample. *Clinical Psychology Review*, 13, pp. 319-340.
- Fuchs, M., Lamnek, S., Luedtke, J. (1996). *Schule und Gewalt: Realität und Wahrnehmung eines sozialen Problems*. Opladen: Leske und Budrich
- Graham, S. & Bellmore, A., D. (2007). Peer Victimization and mental health during early adolescence. *Theory Into Practice*, 46(2), pp. 138–146.
- Hazler, R.J. & Hoover, J.H. (1993). What do kids say about bullying? *Educational Digest*, 58(7), pp. 16-20.
- Hirsijärvi, S. & Huttunen, J. (2005). *Sissejuhatus kasvatusedusse*. Tallinn: AS Medicina
- Hunter, C. S. & Borg, G. M. (2006). The influence of emotional reaction on help seeking by victims of school bullying. *Educational Psychology*, 26(6), pp. 813- 826.
- Jokinen, B. (2008). *Kiusaja meie seas*. Tallinn: kirjastus Varrak
- Kalmus, V. (2015). Standardiseeritud kontentanalüüs. Külastatud aadressil <http://samm.ut.ee/kontentanalyyys> [külastatud 17.02.2015]
- Kool, V.K. (2008). *Psychology of nonviolence and aggression*. London: Palgrave Macmillan
- Kool kiusamisest vabaks* (s.a.). Külastatud aadressil <http://lasteombudsman.ee/koolikiusamine/ennetamine.html>
- Kõiv, K. (1999). Kiusamise mõiste ja põhjused. Kog. A. Praks, (Koost.), *Rohkem koolirõõmu! Konverents kiusamisest 04.-05. 1999 Jänedal*. Tallinn, lk. 6-14.
- Kõiv, K. (2000). Koolikiusamine. D. Kutsar (Toim.), *Lapsed Eestis*. Tallinn: ÜRO, lk. 43-45.
- Kõiv, K. (2001). Koolivägivalla mitu palet. A. Tikerpuu (Toim.), *Eesti Lastekaitse Liidu konverents „Ei vägivallale“*. Konverentsi materjalid. Lastekaitse Liit, lk. 9-21.
- Kõiv, K. (2002). Koolikiusamine ja –vägivald. *Haridus*, nr 6, lk. 49-50.
- Kõiv, K. (2003). Koolikiusamine ja –vägivald kui antisotsiaalse käitumise alaliigid. *Antisotsiaalse käitumisega õpilased. III osa*. Tartu, lk. 9-27.
- Kõiv, K. (2006). *Kiusamiskäitumise mitu tahku*. Tartu: OÜ Vali Press Trükikoda.
- Laherand, M.-L. (2008). *Kvalitatiivne uurimisviis*. Tallinn
- Lee, C. (2006). Exploring teachers' definitions of bullying. *Emotional and Behavioural Difficulties*, 11(1), pp. 61–75

- Leino, M. (2004). Probleemkäitumisest koolihirmuni ja vastupidi. E. Eisenschmidt (Koost). *Uuriv üliõpilane uurivaks õpetajaks. Praktilisi nõuandeid tegevõpetajale*. Tallinn, lk. 79 – 89.
- Liiv, K. (2012). *2009/2010. õppeaasta Eesti HBSC uuringu raport*. M. Raias (Toim), Tallinn: Tervise Arengu Instituut, lk. 11-21.
- Luik, P. (2009). *Uurimused kasvatusteadustes*. Konspekti materjalid.
- Markina, A., Šahverdov-Žarkovski, B. (2007). *Eesti alaealiste hälbiv käitumine*. Tartu Ülikooli Õigusinstituut, Justiitsministeerium. Kriminaalpoliitika uuringud 5. Tallinn 2007.
- Melzer, W., Schubarth, W. (2006). *Gewalt als soziales Problem an Schulen. Untersuchungsergebnisse und Präventionsstrategien*. Verlag Barbara Budrich, Opladen
- Menesini, E. & Smith, P. K. (2002). Attribution of meanings to terms related to bullying: A comparison between teacher`s and pupil`s perspectives in Italy. *European Journal of Psychology of Education*, 17(4), pp. 393-406.
- Monks, C.P. & Smith, P. K. (2006). Definitions of bullying: age differences in understanding of the term, and the role of experience. *British journal of Developmental Psychology*, 24, pp. 801-821.
- Naylor, P., Cowie, H., Cossin, F., de Bettencourt, R. & Lemme, F. (2006). Teachers` and pupils` definitions of bullying. *British Journal of Educational Psychology*, 76, pp. 553 576.
- Olweus, D. (1999). *The nature of school bullying: A cross-national perspective*. New York: Routledge, pp. 7-27.
- Olweus, D. (2003). A profile of bullying at school. *Educational Leadership*, 3, pp. 12-17.
- Paron, K. (2014). Lõimigem kiusamisvastased programmid kooli väärtuskasvatusse. *Õpetajateleht*, 17.oktoober. Külastatud aadressil <http://opleht.ee/18317-loimigem-kiusamisvastased-programmid-kooli-vaartuskasvatusse/>
- Salla, J. (2010). *Alaealiste vägivallakuritegevus*. Tallinn: Justiitsministeerium, Kriminaalpoliitika osakond.
- Salla, J., Surva, L., Ilves, K., Soo ja K., Reinomägi, A. (2013). Laste heaolu. J. Heinsaar (Koost.). *Statistikaameti kogumik*, Tallinn: Ofset OÜ, lk. 68-84.

- Salla, S. (2002). Jututuba kui võrgusuhtlusvorm. Kog., R., Kasik (Toim.). *Tekstid ja taustad. Artikleid tekstianalüüsist*. Tartu: Tartu Ülikooli Kirjastuse trükikoda, lk. 128 – 156.
- Scharf, R., Rupprecht, S. (2009). *DAK – Initiative „Gemeinsam gesunde Schule entwickeln“*. Mobbing und Gewalt an Schulen – Hintergrund informationen zur Schülerbefragung der Leuphana Universität Lüneburg. Külastatud aadressil http://www.leuphana.de/fileadmin/user_upload/bilderpool/College/090616_Mobbing_Studie_Hin tergrund_I-1-1.pdf [külastatud 9.05.2015]
- Selg, M., Strömpl, J., & Šahverdov, B. (2006). The Risk of Becoming a Victim of School Bullying: A Gendered Aspect. Atte, O., Paavilainen, E., & Pösö, T (Eds.), *Comparing Children, Families and Risks* (pp. 139–156). Tampere: Tampere University Press.
- Sharp, S. & Smith, P.K. (2004). *Võitlus koolikiusamisega*. El Paradiso.
- Silkenbeumer, M., Perez, R., V. (2010). *Gewalt und Geschlecht in der Schule. Analysen, Positionen, Praxishilfen*. Druck: Druckkollektiv GmbH, Gießen
- Smith, P.K., Cowie, H., Olafsson, R. F., Liefhoghe, P.D. (2002). Definitions of bullying: A comparison of terms used, and age and gender differences, in a fourteen-country international comparison. *Child Development*, 73(4), pp. 1119-1133.
- Smith, P. K. (2003). *Violence in schools*. The response in Europe. London and New York: RoutledgeFalmer, pp. 1-15.
- Sullivan, K. & Cleary, M. & Sullivan, G. (2004). *Kiusamine koolis*. Tartu: AS Atlex
- Strömpl, J., Selg, M., Soo, K. ja Šahverdov-Žarkovski, B. (2007). *Eesti teismeliste vägivallatõlgendused. Uuringuraport*. Sotsiaalministeeriumi toimetised nr 3.
- Swain, J. (1998). What does bullying really mean? *Educational Research*, 40(3), pp. 358 – 364.
- Teiverlaur, M. ja Niiberg, T. (2003). *Sotsiaalpsühholoogia aktuaalseid probleeme*. Tallinn: Kirjastustalitus Tallinn.
- Tilk, K. (2012). *Raskekujulise koolivägivalla fenomeni käsitlemise faktorstruktuur ja soolised erisused Viljandimaa gümnaasiumise 7.-9. klasside õpilaste näitel*. Publitseerimata magistritöö. Tartu Ülikool
- Vadi, E. (2002). Reklaamide väärtusdiskursused. Kog. R. Kasik, (Toim.), *Tekstid ja taustad: Artikled tekstianalüüsist*. Tartu: Tartu Ülikooli Kirjastuse trükikoda, lk 157 – 172.

Vaher, A. (2002). Koolikiusamine. Laste käitumishäired. Kog., E. Korp, A. Leppiman, T. Meres, A. Vaher (autorid). *Laps elu, probleemid ja lahendused*. Tallinn: Tallinna Laste Turvakeskus, lk. 82-102.

Vägivalla vähendamise arengukava aastateks 2010-2014. (2010). Külastatud aadressil http://www.kriminaalpoliitika.ee/sites/www.kriminaalpoliitika.ee/files/elfinder/dokumendid/vagivalla_vahendamise_arengukava_aastateks_2010-2014.pdf

Vägivalla ennetamise strateegia 2015-2020. (2015) Külastatud aadressil http://www.kriminaalpoliitika.ee/sites/www.kriminaalpoliitika.ee/files/elfinder/dokumendid/ves_2015-2020_1.pdf

LISA 1. Vabakirjelduste täitmise üldtabelid

Tabel 34. Vabakirjelduste: „Mis on Sinu arvates vägivald koolis?“ täitmise üldtabel

Klassid	Lauseid kokku	Keskmine lausete hulk (töö kohta)	Kõige enam lauseid	Kõige vähem lauseid
7	547	4,76	11	1
8	643	4,95	10	1
9	752	5,41	10	1
Üldkogum:	1942	5,06	11	1

Tabel 35. Vabakirjelduste: „Mis on Sinu arvates kiusamine koolis?“ täitmise üldtabel

Klassid	Lauseid kokku	Keskmine lausete hulk (töö kohta)	Kõige enam lauseid	Kõige vähem lauseid
7	662	5,76	14	1
8	717	5,52	10	1
9	766	5,51	10	1
Üldkogum:	2145	5,59	14	1

LISA 2. Kodeerimisjuhend

Tabel 36. Koolivägivalla kirjeldamise kodeerimisjuhend

Kategooria	Ala-kategooria	Selgitus	Kood	Näited tööst
Agressiooni liik	Füüsiline agressioon	<i>Kategooria alla kuuluvad mainingud, milles sisalduvad füüsilist vägivalda näitavad karakteristikud: peksmine, löömine, sikutamine, nügimine, tagaajamine, tõukamine, kallale minemine, kaklemine ja togimine.</i>	<ul style="list-style-type: none"> - Füüsiline agressioon - Lükkamine - Füüsiline isolatsioon koos füüsilise jõu kasutamisega - Peksmine - Löömine - Kaklemine - Ekstreemse füüsilise agressiooni vormid 	<p>Kas või see, et vahetunnis võetakse sinust kinni ja <u>väänatakse kätt</u>. (T 58.5)</p> <p>Kui sind lüüakse, pannakse jalg taha, <u>lükatakse</u>. (T 166.1)</p> <p>Kui <u>sind hoitakse kapis</u> või kuskil mujal kinni. (T 169.10)</p> <p>Minu arvates koolivägivald on see, kui <u>pekstakse</u> või loobitakse mingite asjadega. (T 277.1)</p> <p>Kui sind <u>rusikatega lüüakse</u>. (P 474.9)</p> <p>Kui sa hakkad kellegiga <u>kaklema</u> ilma asjata ja tagajärjed võivad olla ohtlikud. (P 285.3)</p> <p><u>Juuste põletamine</u>. (P 45.3)</p> <p>Kui mõni õpilane tuleb kooli ja <u>hakkab teisi relvaga tulistama</u>. (P 474.5)</p>
	Verbaalne agressioon	<i>Kategooria alla kuuluvad mainingud, mis väljendavad mittefüüsilisi verbaalse vägivalla akte. Lapsed kirjutavad sellest, kuidas nad on vägivalla all kannatanud või seda ise põhjustanud või näinud kuidas seda on põhjustatud läbi sõnalise kiusamise, norimise, solvamise, narrimise, mõnitamise.</i>	<ul style="list-style-type: none"> - Verbaalne agressioon - Kiusamine - Mõnitamine - Sõimamine - Sõnavahetus, halvasti ütlemine - Norimine - Ahistamine 	<p>Kui lähedavad sõbrad tülli ja hakkavad üksteist peksma ja <u>õiendama</u>. (P 178.2)</p> <p>Kui sind <u>kiusatakse</u>. (T 374.6)</p> <p>Väiksemate norimine ja <u>mõnitamine</u>. (P 379.2)</p> <p><u>Sõimamine</u> halbade sõnadega. (T 62.2)</p> <p>Kui tekib poistel <u>sõnavahetus</u>, siis minnakse kaklema. (T 278.1)</p> <p><u>Halbade sõnadega</u> teise kallal mõlisemine. (T 287.6)</p> <p>Kui <u>keegi norib</u> kedagi. (T 177.5)</p> <p>Kui keegi sind <u>ahistab</u>, võtab sult midagi. (T 177.2)</p>
	Asjade äravõtmine	<i>Kategooria alla kuuluvad mainingud,</i>	<ul style="list-style-type: none"> - Asjade varastamine - Asjade 	<p><u>Varastamine</u>. (T 177.10)</p> <p><u>Komm või pomm /kui</u></p>

	ja lõhkumine	<i>mis näitavad materiaalsele asjadele suunatud vägivalda nt: asjade äravõtmine, peitmine, loopimine, riiete lõhkumine. Või asjade loopimist, asjadega peksmist.</i>	väljapressimine <ul style="list-style-type: none"> - Asjade äravõtmine - Asjade lõhkumine - Asjadega loopimine 	<u>homseks raha ei too</u> saad haiget/peksa. (P 185.3) Siiski poisid narrivad tüdrukuid ja <u>võtavad nendelt asju ära.</u> (T 383.4) <u>Lõhutakse asju.</u> (P 37.2) Sööklas <u>toidu loopimine.</u> (P 387.5)
Agressiooni iseloomustavad jooned: korduv ja võimu suhtes asümmeetria	Agressori ülemvõim või staatus	<i>Kategooria alla kuuluvad mainingud, mis väljendavad võimu tasakaalutust ohvri ja vägivaldlatseja vahel. Nt kui vägivalda kasutab kasvult ja vanuselt suurem õpilane väikema kallal või on tegu alandamisega. Samuti kui vägivaldlatseja on ohvri suhtes ülekaalus: kambaga ühe norimine, löömine.</i>	<ul style="list-style-type: none"> - Arvuline ülekaal ohvri suhtes - Sotsiaalne võim ohvri üle (kiusaja on populaarsem, enesekindlam võrreldes ohvriga) - Füüsiline ülekaal ohvri üle - Vanuseline ülekaal ohvri üle 	Vägivald on see, kui kedagi lüüakse kas üksi või <u>kambaga.</u> (T 60.1) Kui <u>ülbem</u> isik tahab nõrgemalt midagi saada, siis ähvardatakse pidevalt. (P 181.4) Kui <u>vanem</u> poiss võtab nooremast kinni ja lööb ja lükkab teda ja noorem saab väga haiget. (T 56.4) Vägivald on see, kui <u>valitakse nt välja üks nõrk</u> ja hakatakse teda igapäev vaeseomaks peksma. (T 57.2) <u>Õpetaja</u> lööb lapsi. (P 477.3)
	Korduv agressiivne käitumine	<i>Kategooria alla kuuluvad mainingud, mis iseloomustavad korduvat agressiivset käitumist. Siinkohal on mainingud, kus õpilane on kirjeldanud, kui keegi korduvalt ja kogu aeg norib, lööb teist õpilast.</i>	<ul style="list-style-type: none"> - Korduv 	Vägivald on see, kui valitakse nt välja üks nõrk ja hakatakse teda <u>igapäev</u> vaeseomaks peksma. (T 57.2) See on siis kui sind <u>kogu</u> aeg lüüakse ja togitakse. (P 486.3)
Negatiivne hoiak	Negatiivne hoiak agressiooni suhtes	<i>Kategooria alla kuuluvad mainingud, milles väljenduv negatiivne hoiak agressiooni suhtes, nt kirjutavad õpilased, et vägivald on inetu, vastik ja ebameeldiv.</i>	<ul style="list-style-type: none"> - Vaenulik hoiak agressiooni suhtes - Negatiivne hoiak agressiooni ohvri suhtes 	<u>Sellepärast ongi vägivald nõme,</u> et nõrgemal jääb lootma ainult sellele, et tema koolis oleks normaalsed õpilased, ja et kooli juhtkond oleks aktiivne. (P 47.3) Vägivald on kindlasti hullem kui kiusamine. (T 473.1) Kui sind lüüakse kui sa pole <u>midagi teinud</u> ja <u>kui oled.</u> (P 274.1) Tavaliselt kasutatakse seda siis kui inimesel <u>midagi ei meeldi.</u> (P 184.3)
Agressiooni toimumise füüsiline keskkond	Koht koolis või väljaspool	<i>Kategooria alla kuuluvad mainingud, mis kirjeldavad</i>	<ul style="list-style-type: none"> - Kooli territoorium - Klass - Koridor 	Kui on mingid vihavaenud <u>kooliõuel.</u> (P 479.3) See on see kui sind

	kooli	<i>agressiooni toimumise keskkonda: nt klassiruum, koridorid, trepid, tualetid, söökla ja bussijaam, koolitee.</i>	<ul style="list-style-type: none"> - WC - Söökla - Väljaspool kooli 	lüüakse <u>koolis</u> . (P 492.2) Tahvli vahele peksmine, siis <u>kui oled tahvli ees</u> , siis saad tahvliga vastu pead. (P 45.9) <u>Tunni ajal</u> tagumine, kui ette ei näita vastuseid. (T 58.4) Lükatakse <u>trepist</u> alla. (P 44.3) Kui sa oled <u>wc-s</u> ja järsku poisid muugivad wc kabiini lahti, see on inetu, vastik ja ebameeldiv. (T 267.4) <u>Sööklas</u> toidu loopimine. (P 387.5) Kui sind pekstakse <u>kodus</u> ja koolis ja sa ei saa midagi teha. (T 472.6)
Agressorit ja ohvrit iseloomustavad tunnused	Agressori iseloomustus	<i>Kategooria alla kuuluvad mainingud, mis kirjeldavad agressori karakteristikuid.</i>	<ul style="list-style-type: none"> - Kõrge enesehinnang - Tähelepanuvajadus grupis - Antidistsiplinaarne käitumine - Opositsiooniline käitumine - Füüsiliselt võrdne teise osapoollega - Sugu: poiss või tüdruk 	<u>Närvihaiged</u> võivad teist inimest kiusata kõigest selle pärast, et kurjategijal ei meeldi inimese välimus, prillidega, vanad riided, koduprobleemid jne. (P 184.5) Vägivald on see, et <u>sa ei kuula õpetajat</u> . (P 487.1) Õpetajatele <u>vastu hakkamine</u> . (T 389.4) Vägivald on ka kui <u>suured omavahel</u> kaklevad või siis väiksed. (T 270.2) Ma arvan, et tavaliselt on peksjateks ülbemad ja <u>kuulsamad õpilased</u> . (T 484.2) Kui vanem <u>poiss</u> võtab nooremast kinni ja lööb ja lükkab teda ja noorem saab väga haiget. (T 56.4) Kui <u>naised</u> (klassiõed) peksavad, ega ma vastu ka ei hakka, sest naisi ei lööda. (P 181.5)
	Ohvri iseloomustus	<i>Kategooria alla kuuluvad mainingud, mis kirjeldavad ohvri karakteristikuid.</i>	<ul style="list-style-type: none"> - Teistest erinevus: välimus, riided, akadeemiline edukus, päritolu, majanduslik seis - Mittetõhus reageerimine - Sugu: tüdruk või poiss - Koolitöötaja kui 	Vaimset vägivalda leidub just koolis rohkem minu arvates kuulub sinna alla <u>välimuse</u> pärast norimine. (T 265.2) See kui <u>laps ei taha enam kooli minna</u> , sest teda pekstakse koolis. (T 173.2) Keegi ütleb midagi mingile lähedale <u>poisile</u> ja

			ohver	ta tuleb oma sõpradega sulle ligi ja ähvardab talle peksa anda peale kooli või koguni peadpidi wc potti panna. (T 58.3) Sügisel loobitakse <u>tüdrukuid</u> kastanimunadega. (T 51.4) Õpilased <u>õpetajat</u> peksavad. (T 55.5)
Antisotsiaalne käitumine	Uimastite tarvitamine, valetamine ja ebatsensuurne kõnepruuk	<i>Kategooria alla kuuluvad mainingud, mis kirjeldavad antisotsiaalset käitumist. Näiteks on need: valetamine, joomine.</i>	<ul style="list-style-type: none"> - Ebatsensuurne kõnepruuk - Valetamine - Joomine - Suitsetamine 	<u>Roppude sõnadega</u> solvamine. (T 166.4) <u>Valetamine</u> . (P 179.5) <u>Jood</u> kuskil nurga taga koos klassivendadega. (P 487.4) Joomisele, <u>suitsetamisele</u> <u>vedamine</u> . (P 179.4)
Muu		<i>Kategooria alla kuuluvad mainingud, mis sisuliselt ei sobi antud kategooriate alla.</i>	<ul style="list-style-type: none"> - Tegevus või kirjeldus, mis ei liigitu teiste kategooriate alla 	Laske magada meil! (P 49.7) Ma arvan, et kui poistel hakkavad... (T 383.3) Olen halb tüdruk. (T 380.3) Mina pole vägivallaga kokku puutunud, siis sellest on raske kirjutada. (T 473.3) Ronid vahetunnil mööda vihmaveetoru üles. (P 487.8)

Tabel 37. Koolikiusamise kirjeldamise kodeerimisjuhend

Kategooria	Ala-kategooria	Selgitus	Kood	Näited tööst
Kiusamise liigid	Verbaalne kiusamine	<i>Kategooria alla kuuluvad mainingud, mis väljendavad mittefüüsilisi verbaalse kiusamise akte: norimine, solvamine, narrimine, mõnitamine, halvasti ütlemine.</i>	<ul style="list-style-type: none"> - Verbaalne, sõnadega kiusamine - Kiusamine - Norimine sõnadega - Sõnavahetus - Mõnitamine - Solvamine - Sõimamine 	See on ainult <u>sõnaline</u> ja vaimne. (P 373.2) Kiusamine on see kui teist inimest kiusatakse. (T 172.1) <u>Räägib taga</u> . (T 52.1) Kui noritakse <u>nimedega</u> . (T 173.3) See, kui kedagi <u>mõnitatakse</u> mingi asja pärast. (P 479.1) Kui sõber <u>solvab</u> sind. (T 475.9) Kiusamine võib olla nii füüsiline kui ka <u>verbaalne</u> . (P 395.4) Kui <u>sõimata</u> ükskõik keda peaaegu terve kooliaasta. (T 170.6)

	Füüsiline kiusamine	<i>Kategooria alla kuuluvad mainingud, milles sisalduvad füüsilist kiusamist näitavad karakteristikud: peksmine, löömine, sikutamine, nügimine, tõukamine.</i>	<ul style="list-style-type: none"> - Füüsiline kiusamine - Löömine, peksmine - Nügimine, müksamine, togimine - Füüsiline isolatsioon koos füüsilise jõu vahendamisega - Lükkamine, tõukamine - Sikutamine 	<p>Tüdrukuid kogu aeg nagu <u>torgitakse</u> (vahest isegi poisse). (P 44.6)</p> <p><u>Lohistatakse</u>. (T 391.6)</p> <p>Kui keegi <u>peksab</u> teisi. (P 39.4)</p> <p>Kiusamine on see kui teine õpilane hakkab klassikaaslast solvama või <u>lööma</u>. (P 284.5)</p> <p>Küünarnukiga <u>togimine</u>. (P 180.6)</p> <p>Norid tüli ja <u>müksad</u>. (P 487.5)</p> <p><u>Uste kinni hoidmine</u>, et keegi välja ei saaks. (P 45.2)</p> <p>Kui sa oled pois ja sind <u>pannakse</u> tüdrukute vetsu (suured poisid panevad). (P 285.2)</p> <p>Sind <u>tõugatakse</u> trepi peal. (T 62.7)</p> <p>Lähevad õpilastest mööda ja <u>lükkab</u> vastu teist õpilast. (T 55.4)</p> <p><u>Sikutatakse juustest</u>. (T 390.4)</p>
	Asjade ära võtmine ja lõhkumine	<i>Kategooria alla kuuluvad mainingud, mis näitavad materiaalsetele asjadele suunatud kiusamist või nende abil kiusamist nt: asjade äravõtmine, peitmine, riiete lõhkumine või asjade loopimist, asjadega peksmist.</i>	<ul style="list-style-type: none"> - Asjade väljapressimine - asjade varastamine - Asjade äravõtmine - Asjade peitmine - Asjade lõhkumine - Asjade loopimine 	<p>Suuremad <u>nuiavad</u> endast väiksemate asju. (T 175.3)</p> <p>Teiste kaasõpilaste asjade <u>varastamine</u>. (T 167.4)</p> <p>Kiusamine on, et võetakse mingi asi ära ja <u>enam tagasi ei anta</u>. (P 286.1)</p> <p>Kui <u>peidetakse</u> mööda klassi su õpikuid või muud koolitarbed ära sinna kuhu sa ei oska vaadatagi. (T 266.4)</p> <p>Kui võetakse asju ja tagasi ei anta <u>lõhutakse ära need</u>. (T 472.4)</p> <p><u>Lumepalliga viskamine</u>. (P 185.1)</p> <p><u>Tatikuulidega loopimine</u>. (T 287.10)</p>
Kiusamist iseloomustavad tunnused: korduvus ja võimusuhetes asümmeetria	Kiusaja ülemvõim või staatus	<i>Kategooria alla kuuluvad mainingud, mis väljendavad võimu tasakaalutust ohvri ja kiusaja vahel. Nt kui kiusamist kasutab füüsiliselt ja vanuselt suurem või vanem õpilane väiksema kallal</i>	<ul style="list-style-type: none"> - Arvuline ülekaal ohvri suhtes - Verbaalne võim ohvri üle - Füüsiline võim ohvri üle - Vanuseliselt vanemate võim ohvri üle 	<p><u>Alavääristamine</u>. (P 54.5)</p> <p><u>Üritatakse saada teiste üle mõjuvõimu</u> ning selle käigus teisi halvustades vms tehes. (T 384.2)</p> <p><u>Kõik</u> eiravad ühte inimest, siis see on ka mingil määral kiusamine. (T 174.10)</p>

		<i>või on tegu alandamisega. Samuti kui kiusajaid on ohvri suhtes ülekaalus: kambaga ühe norimine, löömine.</i>	<ul style="list-style-type: none"> - Erinevate suhete tasandid (täiskasvanu, vanem, noorem) - Konfliktne võimusuhe kiusaja ja ohvri vahel 	<p>Olen näinud kui <u>suur grupp inimesi</u> on ühe inimese kallal ja norivad teda. See on rõve vaadata. (P 191.10)</p> <p><u>Suuremad</u> kiusavad <u>väiksemaid</u>. (T 476.8)</p> <p>Kiusamine tihti on nii, et <u>vanemad</u> lapsed loobivad <u>väikeseid</u> lapsi lumepallidega – seda poleks ju vaja. (T 267.2)</p> <p>Kui <u>mitmekesi</u> noritakse <u>ühe poisi kallal</u>. (P 286.2)</p> <p>Kui <u>õpetaja</u> teadlikult mõnitab sind. (T 481.2)</p> <p>Kui peita oma „<u>vaenlase</u>“ õppevahendid kuskile ja teine peab nende eest 3 kordse hinna maksma. (T 170.5)</p>
	Korduv kiusamine	<i>Kategooria alla kuuluvad mainingud, mis iseloomustavad korduvat kiusamist. Õpilane on kirjeldanud, kui keegi korduvalt ja kogu aeg norib, nõõgib kedagi.</i>	<ul style="list-style-type: none"> - Pidev tegevus - Kogu aeg 	<p>On <u>pidev</u> ähvarduste kuulja ja on pidevas hirmus. (T 97.7)</p> <p>Teda nõõgitakse <u>pidevalt</u>. (T 97.8)</p> <p>Segatakse absoluutselt <u>kogu aeg</u>. (T 72.8)</p>
Negatiivne hoiak	Negatiivne hoiak kiusamise ja ohvri suhtes	<i>Kategooria alla kuuluvad mainingud, milles väljendub negatiivne hoiak kiusamise suhtes, nt kirjutavad õpilased, et kiusamine on häiriv, vastik.</i>	<p>Kiusamine on:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Mõttetu - Häiriv - Vastik - Hull 	<p>Kiusamine on <u>mõttetu</u> ja halb tegevus. (P 88.2)</p> <p>See on häiriv ja vihale ajav. (T 170.1)</p> <p>See on vastik. (T 473.7)</p> <p>Minu arvates on kiusamine koolis üks kõige hullemaid asju. (P 497.5)</p>
		<i>Kategooria alla kuuluvad mainingud, milles väljendub negatiivne hoiak kiusamise ohvri suhtes, õpilased kirjeldavad, et kiusatakse neid, kes ei meeldi.</i>	<p>Ohvri suhtes on:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Eelarvamus - Mitte-meeldimine 	<p>Kiusatakse <u>eelarvamuse järgi</u>. (T 484.7)</p> <p>Kui mõnitatakse teist, kui ta <u>inimesele ei meeldi</u>. (T 385.2)</p>
Kiusamise toimumise füüsiline keskkond	Koht koolis või väljaspool kooli	<i>Kategooria alla kuuluvad mainingud, mis kirjeldavad kiusamise toimumise füüsilist keskkonda: nt klassiruum, koridorid, trepid, tualetid, söökla, bussijaam, koolitee.</i>	<ul style="list-style-type: none"> - Kooli territoorium - Klass - WC - Koridor - Garderoob - Söökla - Väljaspool kooli territooriumit 	<p>Viiakse su koolikott kuhugi <u>kooli peale</u> ja sa ei leia oma koolikotti üles. (T 266.7)</p> <p>Kui sa pead <u>tunnis</u> kaasa tegema kui sul on paha. (T 475.8)</p> <p>Hoiad teda <u>klassis</u> kinni. (T 482.3)</p> <p>Panevad <u>wc kinni</u> (poisi tüdrukute ja tüdrukud</p>

				<p>poiste). (T 55.7)</p> <p>Hommikuti kui kooli tuled, siis <u>koridoris</u> pannakse jalgette ja siis kõik naeravad. (P 274.3)</p> <p>Kiusamine on ka selline nähtus, kus näiteks vanemad õpilased ei lase väiksematel <u>koridoris</u> liikuda. (T 484.2)</p> <p>Hoitakse näiteks <u>garderoobi</u> uksi kinni ja ei lasta välja. (T 60.6)</p> <p><u>Sööklas</u> toiduga loopimine. (P 37.3)</p> <p>Kui võtavad <u>sööklas</u> sinu toidu ära. (P 42.8)</p> <p>Sind tõugatakse <u>trepil</u> peal. (T 62.7)</p> <p>Kui ähvardatakse, et peale tunde <u>poeta</u> jne. (P 274.5)</p>
Kiusajat ja ohvrit iseloomustavad tunnused	Ohvri iseloomustus	<i>Kategooria alla kuuluvad mainingud, mis kirjeldavad ohvri karakteristikuid.</i>	<ul style="list-style-type: none"> - Ohvri erinevus kiusajast - Ohver ei oska tõhusalt toime tulla kiusamisega - Poiss kui ohver - Tüdruk kui ohver 	<p>Paljude jaoks on <u>oluline</u> <u>käsi</u>, põhiliselt noritakse <u>lühemaid</u>. (T 264.7)</p> <p>Kui noritakse mingite sõnadega, mis kaasõpilasele ei meeldi. <u>Ja ta tahab</u>, et norimine lõpetatakse, aga ei lõpetata. (T 264.2)</p> <p>Kui <u>tüdrukult</u> võetakse juustest kinni või patsikumm ära. (P 286.4)</p> <p>Kellegi kiusamine, öeldakse kellelegi, et <u>ta on rumal</u> või ei saa millegagi hakkama. (P 333.2)</p> <p>Kiusatakse ka <u>õppimishimulisi lapsi</u> ehk tuupureid. (T 485.5)</p> <p><u>Vaesemaid</u> noritakse tihti sellepärast, et neil pole riideid ostetud kuskilt cropist või terranovast vaid on saadud Humanast! (T 493.4)</p> <p>Kui nt paar <u>poissi</u> ütleavad teisele <u>poisile</u> narr või loll jne. (P 178.2)</p>
	Kiusaja iseloomustus	<i>Kategooria alla kuuluvad mainingud, mis kirjeldavad kiusaja karakteristikuid.</i>	<ul style="list-style-type: none"> - Kiusaja kõrge enesehinnang - Kiusatakse tähelepanu saavutamiseks - Kiusaja poolne 	<p>Mõni kiusaja hakkab tühise asja pärast kiusama, sest ta enesehinnang on kõrge ja ta arvab, et <u>ta on teistest parem</u>. (T 265.5)</p> <p><u>Keegi</u> üritab näidata, et <u>on</u></p>

			antidistsiplinaarne käitumine - Poiss kui kiusaja - Tüdruk kui kiusaja	<u>kõva mees</u> ja läheb norima. (P 286.7) Kiusatakse sellepärast, et <u>tähelepanu saada</u> , endast liiga heal või halval arvamusel, ei oska olla sõber, pole süütunnet, lihtsalt igavusest. (T 273.7) Isegi kui tunnis keegi räägib <u>kõva häälega</u> <u>teisega</u> , siis on see ka kiusamine (kui õpetaja pole sõna andnud). (T 382.4) Kiusamine koolis on see, kui <u>poiss sikutab tüdrukut</u> patsist, või siis tõmbab ta seelikut. (T 57.1) Kiusamine on ka õelutsemine <u>tüdrukute</u> kuid vahel ja poiste vahel. (T 169.5)
Muu		<i>Kategooria alla kuuluvad mainingud, mis sisuliselt ei sobi antud teiste kategooriate alla.</i>	- Tegevus, mis ei liigitu teiste kategooriate alla	Pesumasin. (P 302.7) Majanduskriis. (P 538.3) Avalik seks. (P 538.5)

LISA 3. Koolivägivalla ja –kiusamise mainingud

Tabel 38. Koolivägivalla kirjelduste kategooriate mainingute hulk

	Poiste kirjutatud mainingute arv	Tüdrukute kirjutatud mainingute arv	Kokku
Agressiooni liigid	984	1246	2230
Agressorit ja ohvrit iseloomustustavad tunnused	95	218	313
Agressiooni iseloomustavad jooned: korduv ja võimu suhetes asümmeetria	160	199	359
Agressiooni toimumise füüsiline keskkond	66	61	127
Negatiivne hoiak	47	70	117
Muu	13	15	28
Antisotsiaalne käitumine	14	10	24
Kokku	1379	1819	3198

Tabel 39. Koolikiusamise kirjelduste kategooriate mainingute hulk

	Poiste kirjutatud mainingute arv	Tüdrukute kirjutatud mainingute arv	Kokku
Kiusamise liigid	1018	1197	2215
Kiusajat ja ohvrit iseloomustustavad tunnused	163	342	505
Agressiooni iseloomustavad jooned: korduv ja võimu suhetes asümmeetria	229	272	501
Kiusamise toimumise füüsiline keskkond	97	71	168
Negatiivne hoiak	43	47	90
Muu	18	4	22
Kokku	1568	1933	3501

Lihtlitsents lõputöö reprodutseerimiseks ja lõputöö üldsusele kättesaadavaks tegemiseks

Mina Laine Ülemaante

(autori nimi)

(sünnikuupäev: 06.05.1982.)

1. annan Tartu Ülikoolile tasuta loa (lihtlitsentsi) enda loodud teose
7. – 9. klassi õpilaste koolivägivalla ja –kiusamise kirjeldus ühe Eesti maakonna gümnaasiumide
näitel,

(lõputöö pealkiri)

mille juhendaja on Kristi Kõiv,

(juhendaja nimi)

1.1.reprodutseerimiseks säilitamise ja üldsusele kättesaadavaks tegemise eesmärgil, sealhulgas
digitaalarhiivi DSpace-is lisamise eesmärgil kuni autoriõiguse kehtivuse tähtaja lõppemiseni;
1.2.üldsusele kättesaadavaks tegemiseks Tartu Ülikooli veebikeskkonna kaudu, sealhulgas
digitaalarhiivi DSpace'i kaudu kuni autoriõiguse kehtivuse tähtaja lõppemiseni.

2. olen teadlik, et punktis 1 nimetatud õigused jäävad alles ka autorile.

3. kinnitan, et lihtlitsentsi andmisega ei rikuta teiste isikute intellektuaalomandi ega
isikuandmete kaitse seadusest tulenevaid õigusi.

Tartus 15.05.2015 (*kuupäev*)